

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK VE ALMAN BİLMECELERİNDEKİ İMAJLAR

Nilüfer Mıdık

Yüksek Lisans Tezi

Eylül 1989

ÖNSÖZ

Folkloristik araştırmaların önemli dallarından birisi de masalların yanısıra sevilerek kullanılan bilmecelelerdir. Bilmeceleler, ya masal başlamadan önce bir motivasyon olarak ya da masalların bitiminden sonra kapanış motivasyonu olarak ta kullanılmaktadır. Özellikle radyo ve televizyonun etkisinin daha başlamadığı yıllara kadar bu halk ürünlerinin kullanım alanı çok daha yaygındı.

Bilmece bir "giz" etrafında kurulmuştur. Seçilen kelimelerin anlamlarının oluşturduğu tül perdeleri arkasında giz saklanmıştır. Önemli olan bu tül perdeleri yani "gize", "gerçeğe" götüren anlam mozayiklerini bulabilmek ve bu mozayiklerden oluşan yolda ilerleyip gerçeği görebilmek, ortaya koyabilmektedir.

Sanatsal açıdan bakacak olursak, bilmeceler uyaklarla donatılmıştır. Bunlar, o derece güzel bir düşünce sonucu ortaya konulmuştur ki dinleyen dinlemekten zevk duyar. Derhal benimser, hattâ hemencecik tekrarlayıverir. Bunun nedeni bilmecenin, seçilen kelimelerin anlamlarının yanısıra ses ve melodi unsurlarını da içinde bulundurmasıdır.

Bizi en çok ilgilendiren bilmecenin çocuğun düşünsel yapısında oynadığı roldür. Çocuk, bilmece sayesinde çeşitli çağrışımları başvurur, yargılar, irdelemeler yapar ve sonunda kararını verir ve "gizli" olanın ne olduğunu söyler. Tabii ki hep doğru olmayabilir varılan sonuç. Ama önemli olan düşünce dünyasının açınımlarının sağlanmasıdır. Bir konuya hem de hiç bilinmeyen bir konuya başka birisinin, bilmeceyi yaratanın bakış açısından görmeye çalışması önemlidir.

İletişim bakımından ele alacak olursak, bilmece, bir konuda "anlatan" ile "algılayan" yani çocuk arasında düşünsel bir köprü kuruyor. Önemli olan bu köprüyü iki ayrı dünyanın birleşerek aynı amaca yönelik olarak kullanmaktadır.

Uluslararası ilişkiler açısından ele alacak olursak bilmeceler her ulusta vardır. Bilmecelerde gizlenen aynı konular ulustan ulusa değişik giysiler ve tüller içinde sunulur. Önemli olan işte bu anlam tüllerini mukayese etmektir. Konuyu ilginç kılan,

aynı sonuca varan bilmecelerin yapı dokusunu mukayese etmek ve ayrılıkları görebilmek, gösterebilmektir. İşte bu araştırmamızı bunun için de yaptık. Daha kapsamlı bir çalışmaya da bundan sonra devam edebileceğimi ümit ediyorum.

Bu çalışmamda danışmanlığımı üstlenen ve bana değerli katkıları bulunan, saygıdeğer hocam Doç.Dr. Zeki Cemil ARDA'ya, yine çok saygıdeğer hocam Prof.Dr. Nevin SELEN'e ve DAAD lektörü, uzman bayan Veronika KEMPER'e yardımlarından dolayı ayrı ayrı teşekkür ederim.

Eylül 1989, Eskişehir

Nilüfer MIDİK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	ii
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. BİLMECE KAVRAMI.....	1
1.1. Bilmecenin Çeşitleri.....	3
1.1.1. Uyaklı Bilmeceler.....	3
1.2.1. Düzyazı Halinde Bilmeceler.....	6
1.2. Konularına Göre Bilmeceler.....	8
1.2.1. Doğa Olaylarını Konu Alan Bilmeceler.....	8
1.2.2. Eşyaları Konu Alan Bilmeceler.....	9
1.2.3. Yiyecekleri Konu Alan Bilmeceler..	11
1.2.4. Bitkileri Konu Alan Bilmeceler....	13
1.2.5. Hayvanları Konu Alan Bilmeceler...	15
1.2.6. İnsan Organlarını Konu Alan Bilmeceler.....	17

1.2.7. Dini Konuları İçeren Bilmeceler....	18
1.2.8. Ses Taklidini Konu Alan Bilmeceler.	20
1.2.9. Soyut Kavramları İçeren Bilmeceler.	21
1.2.10.Yanıltıcı Bilmeceler.....	23
1.2.11.Tarihi Olay ve Şahsiyetleri Konu Alan Bilmeceler.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

2. BİLMECELERİN SORULMASI VE ÇÖZÜLMESİ.....	27
2.1. Çözülüşleri Bakımından Zor ve Kolay Bilmeceler.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BİLMECEDE AMAÇ.....	32
3.1. Neler Bilmecelereleştirilebilir?.....	33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BİLMECENİN KURGUSU.....	35
4.1. Bilmecenin Kurgusundaki Dil Olayı.....	35

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BİLMECEDE İMAJ.....	40
5.1. Bilmecenin Sunuş Tekniği.....	43
5.2. Bilmecenin Estetik Yanı.....	52
5.3. Alman ve Türk Bilmecelerinde Kullanılan İmajlar.....	56
5.3.1. Türkçe'ye Özgü Bilmeceler.....	84

5.3.2. Almanca'ya Özgü Bilmeceler.. 100

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ..... 105

KAYNAKÇA..... 107

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİLMECE KAVRAMI

Bilmecenin tanımına geçmeden önce, onun hem Almanca'daki hem de Türkçe'deki sözlük anlamlarına bakalım.

Türkçe'de "bilmece" sözcüğü Batı Türkçesi'ndeki "bilmek" sözcüğünden türemiştir(1).

Şükrü Elçin, Türk dilinde bilmece üzerine şimdilik ilk kaydın Kaşgarlı Mahmud'un Divânü Lügat-it Türk adlı eserinde bulunduğunu ve 11. yüzyıldaki Kıpçak Türkleri'nin dil ve halk edebiyatı örneklerini içeren "Codex Cumanicus" adlı bir kitapta bilmecelerin var olduğunu söylüyor(2).

---

(1) Şükrü Elçin, Türk Bilmeceleri, MEB Yayınevi, İstanbul, 1976, s.1.

(2) Elçin, s.1.

Almanca'da ise bilmecenin sözlük anlamı "sich den Kopf zerbrechen=kafa yormak"tır. Bu sözcük Luther'in İncil'i çevirmesiyle birlikte dilsel bir önem kazanıyor(3).

Şimdi de bilmecenin tanımına geçelim. Şükrü Elçin, eserinde bilmeceyi şöyle tanımlıyor:

Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zeka veya güzellik nevinden soyut kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde, yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir(4).

Bilmecenin bir de Almanca tanımına göz atalım.

Bilmece, önemli özellikleri verilen bir nesneyi, olayı ya da kişiyi tahmin etme, bulma işlemidir(5).

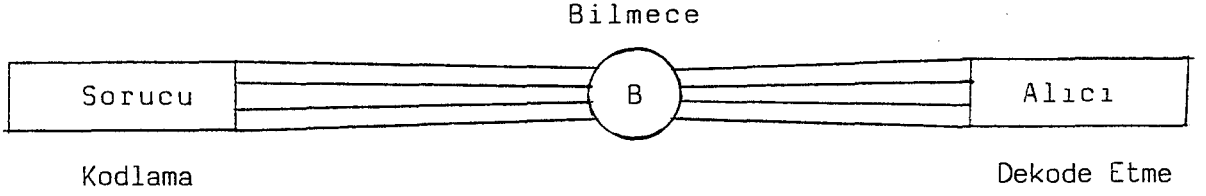
---

(3) Günther Drodowski, Paul Grebe, v.d. DUDEN, Etymologie, Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache, Dudenverlag 7.B., Bibliographischen Institut Mannheim/Wien/Zürich, 1963, s.552.

(4) Şükrü Elçin, Türk Bilmeceleri, MEB Yayınevi, İstanbul, 1976, s.1.

(5) Kleines Literarisches Lexion, Francke Verlag, 3.B., Bern und München 1966⁴, s.326.

Bu tanımlamalardan sonra bilmecenin yapısını şöyle gösterebiliriz.

1.1. Bilmecenin Çeşitleri

Bilmeceler, uyaklı ve düzyazı halinde bilmeceler olmak üzere ikiye ayrılır.

1.1.1. Uyaklı Bilmeceler

Bu bilmeceler vezinle, kafiyeyle ve genel olarak şiir şeklinde yazılırlar. Bu çeşit bilmeceler hem Türk hem de Alman edebiyatında görülmektedir. Bilmeceler Türk edebiyatında hece vezniyle yazılırlar. Tabii ki her zaman bilmecelerdeki vezin belirli bir düzen içinde olmayabilir. Bu yüzden de vezin aksaklıkları ortaya çıkabiliyor. Bilmeceler az ya da çok heceli, düzenli ya da düzensiz şekilde olabilir. Vezinle yazılmış, kafiyesiz bilmecelere rastlamak ta mümkündür.

Az heceli bilmece için bir örnek:

Uzun oluk,

Dibi delik.

(Baca, 4 heceli)

Çok heceli bilmece için bir örnek:

Bir atım var mihriban,
Göğsü suda her zaman,
Arpa, saman istemez,
Gece gündüz kişnemez.

(Kayık, 7 heceli)

Düzensiz bilmece için bir örnek:

İki dereden sel gelir,
Beş kardeş karşılar.

(Burun)

Bu bilmeceye ilk mısra 8 heceden, ikinci mısra ise 6 heceden oluşmuştur. Ayrıca bu bilmeceye uyakta yoktur.

Uyaklı bilmece için örnek:

Var varadan var getir,
Karlı dağdan kar getir,
Sağılmamış çiçekten,
Çalkanmamış yağ getir.

(Bal, petek)

Bu bilmecenin uyak şeması şöyledir:

----- a
----- a
----- b
----- a

Bu tür bilmeceye Almanca'dan bir örnek:

Weiss wie Kreide,
fein wie Flaum,
weich wie Seide,
leicht wie Schaum.

(Schnee)

Bilmecenin Türkçesi:

Tebeşir gibi beyaz,
İnce tüy gibi narin,
İpek gibi yumuşak,
Köpük gibi hafif.

(Kar)

Bu bilmecenin uyak şeması da şöyledir:

----- a
----- b
----- a
----- b

Yukarıdaki iki örneğimizde de görüldüğü gibi uyaklar çeşitli şekilde karşımıza çıkabiliyor.

Bir değişik örnek daha verelim. Bu örneğimiz de Almanca'dan:

Fliegt ein Vogel federlos
auf einen Baum blattlos,
Da kommt die Frau fusslos
und isst den Vogel mundlos

(Schnee und Sonne)

Türkçesi

Tüysüz bir kuş uçuyor,
 Yapraksız bir ağacın üstüne.
 O sırada bir kadın geliyor, ayaksız
 Yiyor bu kuşu ağızsız.

(Kar ve Güneş)

Uyak şeması:

----- a
 ----- a
 ----- a
 ----- a

Uyaklı bilmecelerin sanatsal yanı gayet açıktır. Onların kafiyeli olması, hecelerinin uyuşması bir sanat oluşturur. Özellikle kafiyeli olmasından dolayı, mısra sonundaki kelimelerin tınıları kulağa çok hoş gelirler.

1.1.2. Düzyazı Halinde Bilmeceler

Bu tip bilmeceler düz cümle halinde yazılan bilmecelerdir. Bu çeşit bilmecelerle daha az karşılaşırız. Çünkü uyaklı bilmecelerde kafiyelerin olması kulağa daha hoş geldiği için hatırdada daha çok kalabiliyor.

Bu tip bilmeceler için de hem Almanca'dan hem de Türkçe'den birkaç örnek verelim:

Yüz üstünde iki nokta.

(Gözler)

Almanca:

Auf dem Gesicht gibt es zwei Punkte

(Augen)

Yer altında sakaklı dede.

(Pırasa)

Almanca:

Unter der Erde lebt ein Opa mit dem Bart.

(Lauch)

Almanca'dan örnekler:

Ein Kalhkopf in der Luft

(der Mond)

Türkçesi:

Havada kel bir baş.

(Ay)

Ein blindes Träubchen flattert durch die ganze Welt.

(der Brief)

Türkçesi:

Kör bir güvercincik dünyanın her
tarafında kanat çırpar.

(Mektup)

1.2. Konularına Göre Bilmeceler

1.2.1. Doğa Olaylarını Konu Alan Bilmeceler

Şekere benzer tadı yok,

Gökte uçar kanadı yok.

(Kar)

Almancası:

Es ist wie Zucker aber nicht süß,

es fliegt am Himmel aber ist federlos.

(Schnee)

Yağmurlu havada göz kırpar.

(Şimşek)

Almancası:

Bei dem regnerisdren Wetter zwinkert

er zu.

(der Blitz)

Almanca'dan Örnekler:

Wenn es regnet, wird es nass,

wenn es schneit, wird es weiss,

wenn es friert, ist es Eis.

(Wasser)

Türkçesi:

Yağmur yağarsa ıslanır,
Kar yağarsa beyazlaşır,
Üşürse buz olur.

(Su)

Wenn du jagst, so flieht es dich.

Wenn du es fliehst, so jagt es dich.

(Schatten)

Türkçesi:

Kovalarsan, senden kaçar.
Sen kaçarsan o kovalar.

(Gölge).

1.2.2. Eşyaları Konu Alan Bilmeceler

Türkçe Örnekler:

Dağı var, taşı yok,
Köyü var, damı yok,
Irmağı var, suyu yok.

(Harita)

Almancası:

Es hat Berg aber keinen Stein,
es hat Dorf aber keine Wohnung,
es hat Fluss aber kein Wasser

(die Landkarte)

Parmağı var canı yok,

Damarı var kanı yok.

(Eldiven)

Almancası:

Es hat Finger aber ist leblos,

es hat Ader aber ist blutlos

(der Handschuch)

Almanca'dan Örnekler:

Es hängt an der Wand,

gibt mir oft die Hand.

(das Handtuch)

Türkçesi:

Duvarda asılır,

Sık sık elini bana verir.

(El havlusu)

Im Walde geboren, im Walde aufgewachsen;

kommt nach Hause, fängt blitterlich zu weinen an.

(Die Geige)

Türkçesi:

Ormanda doğmuş, ormanda büyümüştür;

Eve geldiği zaman acı acı ağlamaya başlar.

(Keman)

1.2.3. Yiyecekleri Konu Alan Bilmeceleer

Türkçe Örnekler:

Tepesi aşağı sarkar,

Düşerim diye korkar.

Dudu gibi adı var,

Şeker gibi tadı var.

(Dut)

Almancası:

Steht kopfüber hinab,

hat Angst hinzufallen.

Heisst Dudu wie Papagei,

Schmeckt aber wie Zucker!

(die Maulbeere)

Dal ucunda tüylü dedem.

(Şeftali)

Almancası:

Mein Opa mit Bart sitzt am Zweig.

(der Pfirsich)

Ak sarayın ortasında sarı sultan oturur.

(Yumurta)

Almancası:

Blonde Sultan sitzt im weissen Palast.

(das Ei)

Almanca'dan Örnekler:

Weiss wie Schnee,
 grün wie Klee,
 rot wie Blut,
 schmeckt gar so gut!

(Kirsche)

Türkçesi:

Kar gibi beyaz,
 Yonca gibi yeşil,
 Kan gibi kırmızı,
 Ama öylesine tatlı!

(Kiraz)

Vier Brüder in einem Kämmerlein-
 keiner kann zum andern nein.

(Walnuss)

Türkçesi:

Bir küçücük odacıkta oturur dört oğlan
 Hiçbiri diğerine edemez itiraz.

(Ceviz)

Es ist ein kleines Klösterlein,
 es geht weder Tür noch Fenster drein
 und wächst doch Fleisch und Bein darin,
 davon hat mancher guten Gewinn

(das Ei)

Türkçesi:

Bir küçücük manastırcık,
Ne kapısı var ne penceresi
İçinde eti var, kemiği var,
Bir çoklarına kazanç sağlar.

(Yumurta)

1.2.4. Bitkileri Konu Alan Bilmeceleer

Türkçe Örnekler:

Yeşil koltuğa oturmuş bir peri,
Aldır, yeşildir gözleri,
Güzel güzel konuşurken,
Sana çeker hançeri.

(Gül)

Almancası:

Im grünen Polster sitzt eine Fee,
mit grünen und roten Augen,
während süsser Unterhaltung,
sticht sie mit dem Dolch.

(die Rose)

Een beslerim,
O süsler.

(Çiçek)

Almancası:

Ich pflege sie,
sie verschönert (uns).

(die Blume)

Sıra sıra durmuşlar,
Hak yoluna girmişler,
Vakti gelmiş ermişler,
Sararmışlar, solmuşlar.

(Buğday)

Almancası:

Stehen sie in Reihenfolge achtsam,
befinden sie sich auf Gottes Wege,
zeitlich wurden sie reif,
vergilbt und verwelkt.

(Weizen)

Bitkileri Konu Alan Almanca Bilmeceler:

Dieses Ding steht in der Wies;
hat 'nen krausen Kragen um,
kann nicht stehen, kann nicht gehen,
kann aber stechen, doch nicht sprechen.

(Distel)

Türkçesi:

Çayırlarda bulunur,
Kıvrır kıvrır yakalı,

Kalkamaz ayağa, üstelik yürüyemez,
Batırır iğnesini ama konuşamaz.

(Deve Dikeni)

Ein langer Narr, ein dürrer Mann,
hat hunderttausend Schellen an.

(Pappel)

Türkçesi:

Bir uzun deli, çomak gibi bir adam,
Yüzbin çingiraklı.

(Kavak)

1.2.5. Hayvanları Konu Alan Bilmeceler

Türkçe Örnekler:

Dalda durur,

Elde durmaz.

(Kuş)

Almancası:

Steht am Zweig (aber),

weilt nicht in der Hand!

(der Vogel)

Siyah iken tehlikeli,

Kırmızı iken lezzetli.

(İstakoz)

Almancası:

Wenn es schwarz ist, ist es dann gefährlich,
wenn er rot ist, ist es dann schmackhaft.

(der Hummer)

Hayvanları Konu Alan Almanca Bilmeceler:

Zu Hause trage ich schwarze Kleider,
die Leute ziehen mich rot an.

(Krebs)

Türkçesi:

Evde siyah elbiseler giyerim,
İnsanlar bana kırmızı giydirir.

(Yengeç)

Den Tag, den mag ich nicht.
Die Nacht ist mein Vergnügen.
Federn hab ich nicht,
doch ich kann fliegen.

(Fledermaus)

Türkçesi:

Gündüzden hoşlanmam.
Geceleri eğlenirim.
Tüylerim yoktur benim,
Fakat yine de uçabilirim.

(Yarasa)

1.2.6. İnsan Organlarını Konu Alan Bilmeceler

Türkçe Örnekler:

Yedi delikli tokmak,
Bunu bilmeyen ahmak.

(Baş)

Ein Hammer mit sieben Löchern,
wer den nicht weiss, ist Dümmlin
(der Kopf)

Kıl torbada gümüş yüzük.

(Gözler)

Almancası:

Silberner Ring im Haarsack.
(die Augen)

Almanca Örnekler:

Es ist ein schöner Garten,
mit weissen Palisaden,
es regnet und schneit nicht hinein,
und ist doch immer feucht.

(Mund)

Türkçesi:

O güzel bir bahçedir,
Beyaz incilerle dolu,

İçine girer ne kar ne yağmur,
Buna rağmen hep ıslaktır.

(Ağız)

Es wird immer wieder nass,
aber niemals trocken.

(die Zunge)

Türkçesi:

Hep ıslanır,
Hiç kurumaz.

(Dil)

1.2.7. Dini Konuları İçeren Bilmeçeler

Türkçe Örnekler:

Doksandokuz cemaat,
İki müezzin,
Bir imam.

(Tesbih)

Almancası:

Neunundneunzig Köpfe in der Gesellschaft,
zwei Geistlicher (Gebetsrufer),
ein Papst (Hodscha).

(der Rosenkranz)

Gökten bir elma düştü;
 Oniki parçaya ayrıldı;
 Onbirini yediler,
 Birine hayır dediler.

(Ramazan)

Almancası:

Vom Himmel fiel ein Apfel,
 verteilt sich in zwölf Stückchen,
 gegessen davon elf,
 ein blieb übrig.

(Ramadan-Monat)

Almanca Örnekler:

Es ist wie ein Garten und doch kein Garten;
 es ist wie ein Haus und doch kein Haus;
 es ist wie ein Tisch und ist doch kein Tisch.

(Friedhof, Kirche, Altar)

Türkçesi:

Bir bahçe gibidir ama bahçe değil;
 Bir ev gibidir ama ev değil;
 Bir masa gibidir ama masa değil.

(Mezarlık, Kilise, Minber)

1.2.8. Ses Taklidini Konu Alan Bilmeceler

Türkçe Örnekler:

Takır takır takraba,

içinde var araba.

(Beşik)

Almancası:

Klappernd klappernd takraba,*

innen ist Verwandte.

(die Wiege)

Horhor çeşme,

İşlek dükkan,

Sivri tepe.

(Burun, Ağız, Çene)

Almancası:

laut schnarchender Brunnen,

gutgehender Laden,

spitzer Berggipfel.

(die Nase, der Mund, das Kinn)

Almanca Örnekler:

Es trippelt etwas ums Haus herum,

macht: bitschi-batschi, bitschi-batschi!

(der Regen)

---

* PS: "Takır takır takraba" ifadesi tam tercüme edilemiyor.

Türkçesi:

Evin etrafında pıtır pıtır eder,
Vıcık-vıcık, vıcık-vıcık yapar.

(Yağmur)

Hoppedihopp hat Laub getrag'n
Hoppedihopp trägt's nimmermehr
Hoppedihopp trägt Lieb und Seel'.

(die Wiege)

Türkçesi:

Hoppalacak yaprak taşıdı,
Hoppalacak için o hiç te ağır değil.
Hoppalacak beden ve can taşıyor.

(Beşik)

1.2.9. Soyut Kavramları İçeren Bilmeceler

Türkçe Örnekler:

Bir dalda beş yemiş,
Bir adam yemiş,
Ölmemiş.
Ramazan'da yiyenin de
Orucu bozulmamış.

(Dayak)

Almanca:

Fünf Früchte an einem Zweig,
 ein Mann ass allen,
 aber nicht starb,
 Jemand ass es am Ramadan,
 wurde aber sein Fasten nicht los.

(die Ohrfeige)

İnsan görür,
 Allah görmez.

(Rüya)

Almanca:

Der Mensch sieht es,
 aber der Gott nicht.

(der Traum)

Almanca Örnekler:

Was hört ohne Ohren,
 spricht ohne Mund
 und redet in allen Sprachen?

(das Echo)

---

* Ps: "Dayak yemek" Almanca'da "Ohrfeige bekommen" anlamına geliyor. Bunun motomot tercümesi de "kulak inciri almak" tır. "İncir" yenilen bir meyvadır. Türkiye'de de "dayak yemek" ifadesi kullanılıyor.

Türkçesi:

Kulaksız duyabilen,

Ağızsız konuşabilen

Ve her dilde konuşabilen nedir?

(Yankı)

Niemand sieht es laufen,

doch kann man es nicht halten noch kaufen,

es macht weder Schritte noch Sprünge

lehrt aber viele verborgene Dinge.

(die Zeit)

Türkçesi:

Kimse görmezmiş onun koştüğünü,

Ne durduğunu ne de bir şey aldığını,

Ne adımları vardır ne de hoplayışları

Ama öğretir çok gizli şeyleri.

(Zaman)

1.2.10. Yanıltıcı Bilmeceler

Türkçe Örnekler:

Kuşun erkeğine ne derler?

(Baykuş)

Almancası:

Wie nennt man den männlichen Vogel?

(die Eule)

İstanbul'da bir tane,
İzmir'de iki tane,
Ankara'da hiç yok.

(i harfi)

Almancası:

In Istanbul gibt es eine,
in İzmir gibt es zwei,
aber in Ankara gibt es nichts.

(Buchstabe "i")

Almanca Örnekler:

Welcher Mann hat keine Knochen?

(der Schneemann)

Türkçesi:

Hangi adamın kemiği yoktur?

(Kardan adam)

Womit fängt der Tag und endet die Nacht?

(Buchstabe "t")

Türkçesi:

"Gün: Tag" ne ile başlar, "gece: Nacht"
ne ile biter?

("t" harfi)

1.2.11. Tarihi Olay ve Şahsiyetleri Konu Alan Bilmeceler

Türkçe Örnekler:

Biz altı kardeşiz,
 Altımızın da ayrı işi var.
 Derya yüzünde
 Bir balık kardeşimiz var.
 Kim bilirse bu bilmeceyi,
 Yetmişbin altın,
 Bir donanmış at müjdesi var.

(Sultan Ahmed Camii'nin Minareleri, Kızkulesi)

Almancası:

Wir sind sechs Geschwister,
 jeder hat eigene Arbeit,
 im Meer
 haben wir eine Schwester als Fisch.
 Wer dieses Rätsel lösen kann,
 bekommt siebzigtausend Goldmünze,
 noch dazu ein verschmücktes Pferd als Geschenk.

(Blaue Moschee, Mädchenturm)

Mezarım ilk önce Söğüt'te idi,
 Bursa'ya taşıdılar mezarımı;
 Bilin bakalım ben kimim?

(Gazi Osman Bey)

Almancası:

Mein Grab stand einst in Söğüt,
wechslte man aber es nach Bursa,
wissen Sie denn, wer bin ich?

(Sultan Osman)

Almanca'da tarihi olay ve şahsiyetleri konu alan bilmecelere örnek bulamadık.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BİLMECELERİN SORULMASI VE ÇÖZÜLMESİ

Halk bilmecelelerinin sorulmasında bir yöntem izlenir. Bilmece olayında en azından iki kişi vardır. Bunlardan birisi soran, diğeri ise çözen kişidir. bilmeceyi soran, cevaplayıcıya önce bir düşünme payı verir. Buna rağmen bilmecenin cevabı bulunamamışsa cevaplayıcı, bilmeceyi soran kişiden bir takım ip uçları isteyebilir. Cevaplaması gerekenin sorduğu bu sorular (ip ucu isteme olayı) şöyle olabilir: "Yenilir mi?", "içilir mi?", "canlı mı?", "cansız mı?". Bilmeceyi soran kişi de bu soruları duruma göre ya "evet"le ya da "hayır" ile cevaplar. Cevaplayıcı bunun sonunda da cevabı bulamazsa, artık bilmeceyi soran kişi, cevaplaması gereken kişiden bir şeyler ister. Bu istediği

şeyler genellikle büyük ya da güzel şehirler olur. Cevaplayan kişi de istenilen şehri soran kişiye verirse, bilmecenin cevabı söylenir. Bu iki kişiden hangisi daha çok şehir kazanırsa, bilmece oyununu da o kazanmış sayılır.

Bilmecelerin çözülmesi beceri, bilgi ve kabiliyet gerektirir. Bu özelliklere sahip olan kişiler ya benzerliklerden ya da zıtlıklardan yola çıkarak bilmeceyi başarabilir. Tabii ki başarı da sorulanı anlamak, kavramakla birlikte gelir. Yani bilmecelerin çözülmesinde kültürel alt yapının önemli bir rolü vardır.

Bilmecelerin çözülmesinde şu aşamalardan geçilir:

- Algılama
- İrdeleme
- Tahminler
- Karar verme
- Sonuç

Bilmecelerin çözülmesinde zekânın, düşüncenin, genel bilginin, zevkin ve merakın da payları oldukça büyüktür.

2.1. Çözülüşleri Bakımından Zor ve Kolay Bilmeceler

Zor bilmeceleri önceden öğrenilmesinde yarar vardır. Şayet öğrenilmemişse, karşımızdakinin manasız ve boş cevaplarını dinlemek zorunda kalırız.

Zor bilmeceye örnek olarak Avrupalı yazarlar, Sphinx'in Oedipus'a sorduğu bilmeceyi gösteriyorlar: Sabahları dört, öğleleri iki ve akşamları üç bacak üstünde yürüyen şey nedir? Cevabı ise şöyle: İnsan doğunca emekliyor, büyüyünce normal olarak iki ayağıyla yürüyor, yaşlanınca da baston kullanıyor(6).

Kolay bilmecelerde ya şekil olarak benzerlik, ya işlev olarak benzerlik ya da bir çağrışım vardır.

Kolay Bilmeceler için Türkçe Örnekler:

Bir evim var,
İçinde dört odası var.

(Ceviz)

Almancası:

Ich habe ein Haus,
das hat vier Räume.

(Wallnuss)

Bu bilmecede ceviz eve, içindeki bölmeler de odaya benzetilmiştir.

Sarıdır ayva gibi,
Suludur elma gibi.

(Limon)

---

(6) Şükrü Elçin, Türk Bilmeceleri, MEB Yayınevi, İstanbul 1976, S.IX.

Almancası:

Gelb wie Quitten,
saftig wie Apfel.

(Zitrone)

Bu bilmecede yine renk ve iç özellik bakımından benzerlik söz konusudur.

Kolay Bilmeceler İçin Almanca Örnekler:

Je mehr es bekommt,
desto hungriger wird es,
und hat es alles gefressen,
so stirbt es.

(Feuer)

Türkçesi:

Yedikçe yer,
Daha çok acıkır,
Hepsini yalayıp yutar,
Ve olup gider.

(Ateş)

Bu bilmecede ateşin bir şeyi alması, ateşe odun veyahutta kömürün atılması olarak algılanıyor. Odunlar atıldıkça da ateş onları yakarak yok ediyor, yani onları yiyor. Hepsi yandıktan sonra da ateş bitiyor, ölüyor. Buradaki benzetmeler insancillaştırılmışlardır. "Yemek yemek", "aç olmak" ve "ölmek" gibi.

Vier Beine hat es
und einen Rücken,
doch fehlt ihm Kopf und Bauch.
Es kann nicht laufen, doch tragen kann es auch.

(der Stuhl)

Türkçesi:

Dört bacağı,
Ve bir sırtı var,
Fakat başı ve karnı yok.
Koşamaz ama taşıyabilir.

(Sandalye)

Yine burada üyeler ve işlevleri bakımından
benzetmelerden dolayı insancıllaştırmalar var.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BİLMECEDE AMAÇ

Bilmeceyi soran kişi, bilen kişidir. Diğer taraftan da tahminde bulunan kişi, yani cevaplayıcı, soruyu soranla eşit haklara sahiptir. Bilmecenin sorulması ilk etapta tahminde bulunanı sınama işidir. Bir de soruda zorlama vardır. Bilmeceyi soran kişi, cevaplayıcıyı niçin denediğine ve zorladığına karşı sebep göstermek zorundadır.

Bilmecede asıl ve tek amaç bilmecenin cevaplanması değil, bilakis bilmeceyi çözdürme, yani karşıdaki kişiyi çözüme götürecek irdeleme ortamına sokma durumudur. Cevap, soruyu soran tarafından zaten bilinmektedir. Bilmeceyi soran, acaba bu bilmeceyi nasıl kurayım ki, alıcıda çağrışımlara yol açsın, irdelesin ve benim beklediğim sonuca gelebilsin diyor.

Bilmece aslında bir paroladır. Tabii ki bu parola soruyu soranı ve cevaplayanı sırdaş hale sokuyor.

Bilmece her şeyden önce evde, aile toplantılarında, eğlencelerde sorulur. Amaç, hoşça vakit geçirmektir. Aynı zamanda gizliden gizliye yapılan bir eğitim ve zeka düzeyi yarışıdır. Aynı bilmece, bir grupta aynı yaşta veya değişik yaşlarda değişik cinslerden kişilere yöneltilir. Bilmecenin sunuluşu kadar sunucu da çok önemlidir. İlgi uyandırmayan imajlar yeterli olmayan anlamları yeterince saydam olmayan zorlama bilmece ilgii çekmez. Ama sunuluşu son derece başarılı, sanatsal yönü anlam ve yan anlamlar dünyasını etkin bir şekilde sunabilen bilmece ilgii uyandırır, insan sonucu bulmak için kendi bilgisel ve bilimsel alt yapısını zorlar. Bu eğitimin belki de en heyecanlı yanıdır. Çözümeye varmak ve herkesten önce çözüme varmak yarışı bilmecenin ikinci bir boyutudur. Mutluluk ise bilmeceyi çözmektir.

Sonuç olarak bilmecenin görevi ve amacı, soru soran tarafından cevaplayıcının cevap verip veremeyeceğini sınaama işlemi, cevaplayıcı için de kendi bilgi gücünü, düşünsel yapısını, kudretini gösterme işlemidir.

3.1. Neler Bilmeceleştirilebilir?

Bilmecelere şöyle bir göz attığımızda hemen hemen her şeyin bilmeceleştirilebildiğini söyleyebiliriz. Fakat bilmeceleştirilmiş nesnelere dikkatli olarak

inceleyecek olursak, genelde ya aynı nesnelere ya da benzer nesnelere bilmece haline getirilebilmiştir.

Kaz, ördek, hindi gibi kümes hayvanları bilmece-lerde daha az yer alıyorlar. Ama bu gibi hayvanlar bir tip altında, ya "tavuk" ya da "horoz" olarak güzüme çarpıyor.

Bilmecede "sır" yani "giz" vardır. Bu "giz" kapalı bir ifadeyle bilmece haline sokulur.

Bilmecede amaç, sadece soru sorulan kişinin, soran tarafından sınanması olayı değildir. Bilmeceyi cevaplama bir kehanet işi değil, bir esrarı çözme işlemidir. Bu da o kişinin sosyoekonomik ve kültürel ilişkiler bakımından altyapısının durumunu ortaya koyar. Kişiyi bir bakıma bu konularda yeni iletişim ve ilgileşimler kurmaya zorlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BİLMECENİN KURGUSU

Daha önce de söylediğimiz gibi soruyu soran kişi, cevaplayana sınınamaktadır. Bu sınamada kullanılan bazı kelimeler gizlidir. Bilmeceyi cevaplayanın, sırdasının dilini anlayıp anlamadığı belli değildir. Burada bir dil olayı karşımıza çıkıyor. Bunu nasıl açıklayabiliriz?

4.1. Bilmecenin Kurgusundaki Dil Olayı

Bilmecede kullanılan dil her şeyden önce sanatsal bir yapı ifade eder. Günlük konuşma dilinden bu bakımdan ayrılır. Maksat direkt olarak değil, çağrışımlara yol açarak imajlar ve çok anlamlılık özellikleri içerisinde sunulur. Bunu şu Alman bilmece örneğinde göstereyim.

Es hat einen Rücken,
 und kann nicht liegen.
 Es hat ein Bein,
 und kann nicht stehn
 Es kann laufen,
 aber nicht gehn.

Türkçesi:

Sırtı var ama,
 Sırtüstü yatamaz.
 Bacağı var,
 Ayakta duramaz.
 Koşabilir,
 ama yürüyemez.

Bu Alman bilmecesinde "gerçeğin" üç temel ögesi gizli olarak anlatılıyor. Birinci sıradaki "Rücken=sırt" sözcüğü bir gizlilik taşımaz. Kelimenin ilk anlamında kullanılmıştır. "Nicht liegen=yatamaz" eylemi ise gerçeğin gizli bir ögesi bir özelliğini bulundurur. Yani bu gerçekte "sırt=dış görünüş" yaklaşık olarak (bir mozayık taşı olarak) verilmiştir. "Bein=bacak"'ı var perspektifinde kullanılan bacak kelimesi çok anlamlılık ifade eder. Dinleyende "bir bacağın görünüşü" imajını uyandırır. İşte bu yanıltıcı anlamda bulunması gereken ve dinleyeni "araştırmaya yönelten" daha değişik bir anlatımla düşündüren bir anlam gizlidir. Eğer

dinleyici bu "Bein" sözcüğünün etimolojik anlam düzeylerinden haberi yoksa, yani bu kelimelerin "kemik" anlamına geldiğini ve burada da bu anlamın bulunmasının istenildiğini algılayamamışsa mozayık taşı iş görmez. Bu durumda çözüme giden yollardan birisi amaçlı olarak tıkanmış oluyor. Bir başka açıklamayla, dinleyicinin sözcüğün anlam yapılarından haberi olup olmadığı yoklanıyor ve kendisinin bu yolda bilgilenmesi gerektiği vurgulanıyor.

"Laufen=koşmak" sözcüğü aslında yine dinleyenin bu sözcükle ilgili bilgi dağarcığını yokluyor. "Laufen" burada "koşmak" anlamında değil, "akmak" anlamındadır. Burada anlatılmak istenen gerçeğinden önemli özelliklerinden birisi olan "akma" olayıdır. Bilmecenin cevabı "Nase=burun"'dur. Gizlenen ve imajla anlatılan öğeler "burnun sırtı", "burun kemiği" ve "burnun akışı" dır. Bunu Türkçe'den bir örnekle güçlendirebiliriz.

Parmağı var canı yok,

Damarı var kanı yok.

Almancası:

Es hat Finger aber ist leblös,

es hat Ader aber ist blutlos.

Bu Türk bilmecesini ele alacak olursak, gerçek "kan" ve "can" sözcükleri içinde gizlenmiştir. "Kan" ve "can"'ı yok demek bu gerçeğin bir cansız nesne

olduğunu kabaca vurguluyor. Dinleyenin düşünce ve irdeleme perspektifi "kansız" ve "cansız" parmak gibi görünen nesne üzerine yoyğunlaşıyor. Bunun cevabı da "eldiven"'dir.

Buradan çıkaracağımız sonuç şu oluyor. Bilmecelerde kendine özgü bir dil kullanılmaktadır. Bu dil her şeyden önce bir gerçeği dilin anlam öğelerini ön plânda tutarak anlamlar içerisinde gizlemek oluyor. Aynı zamanda dil kendi varlığının daha iyi bilinmesini de istiyor. Diğer bir özellik de dil, insan yaşamı ve yaşam ortamıyla özdeşleşmiş olduğunu kanıtlıyor. Dil-insan-çevre üçgeni bilmeceyi oluşturuyor. Biz bunu "özel dil=Sondersprache" içerisinde bir alan olarak değerlendirebiliriz.

Sonuç olarak, bilmeceyi çözebilmek için insanın yaşadığı çevreyi, olayları, nesnelere, oluşumları yakından izlemesi ve yaşamın anlamının bilincine varması gerekir. İnsanın bilgi ve kültür altyapısı "Background"u ne kadar zenginse, gizlenmiş gerçekleri bulması o derece kolay olur. Bilmede her sözcüğün anlam değerinin en geniş anlamda bilinmesi beklenir. Acaba bu sözcük burada hangi anlamda kullanılmıştır? İçinde, gizlenen gerçeğin hangi ögesi bir mozayık taşı olarak açıkça seslenmektedir? Bunları bilmemiz gerekiyor. Yani bilmece başlıbaşına bir dil olayıdır.

Bir başka ifadeyle bilmece, insana yeni çağrışım ufukları açan, yeni anlatım perspektifleri gösteren, yeni algılama yöntemleri gösteren bir edebi yapıdır. Bunu daha açıklığa kavuşturabilmek için bilmececi dokusundaki "imaj" olayını yakından izleyelim.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BİLMECEDE İMAJ

Bilmecece bir betimleme (anlatım) vardır. Bu betimleme olayı gizli olarak yapılır, yani bilmece gizlenmiş bir gerçektir. Gizleme de imajlarla yapılır. Şimdi "imaj=Bild" sözcüğü üzerinde duralım.

İmaj, bir benzerliğin ya da eşitliğin bir başka biçimde ifade edilmesi demektir. İmaj, mecazi kullanım anlamına da gelir.

Şimdi de imaj konusunu daha geniş olarak ele alalım.

Nesnelerin ya da olayların bazı ortak yönlerini, gizemli bir şekilde, ustaca, ifade etme olayına "imaj" denilir.

Bilmecece bir anlatım tarzı var demiştik. Bu anlatım, tanımlama, bir sunma biçimi demektir. Sunma işlemi de başlıbaşına bir sanat olayıdır. Çünkü içinde benzetmeler, ters düşmeler, semboller çok bol kullanılır. Bilmecece bilinmesi istenen gerçeğin dış ve iç yapısı iyice gözlemlenmiş ve ayrıntıları çok iyi bilinmektedir. Bilmeceyi hazırlayan kişi bu özellikleri **başka türlü** anlatmak zorundadır. İşte bu **başka türlü** anlatış esnasında gerçeğin özelliklerinden bir ayrıntı başka bir nesnenin veya varlığın benzer özelliğiyle anlatılır. Bu konu anlambilimde "Metapher=anlam aktarımı" olayıyla açıklanmaktadır. Çocuğu ilgilendiren işte bu tür betimlemelerdir. İmaj ve sembollerdeki bu etkin özellik bilmeceye ayrı bir özellik ve güzellik verir. Bu gizem dolu güzelliğin çocuk tarafından algılanabilmesi, irdelenmesi ve asıl gerçeğe ışık yakması beklenen sonuçtur.

Bilmece bir sanat olayı, bir sunma sanatı olayıdır. Bunun en yakın şekli edebiyatta "Beschreibung=tasvir" olarak geçer. Bu sunma sanatına örnek olarak Almanca'dan bir örnek verelim.

Ein Kahlkopf in der Luft.

Türkçesi:

Havada kel bir baş.

"Kel baş" yani saç dökülmüş bir insanın özelliğidir. Saçsız baş anlamına da gelir. Buradaki "Kahlkopf=kel baş"

aynı zamanda bu insanın yaşı hakkında da bilgi verir. Bu bir çocuk değildir. Daha "yaşlı" hatta "ihtiyar" anlamlarını da dolaylı olarak içerir. Bunun çözümü bir çocuk için oldukça zordur. Havada canlı bir insanın kel başı söz konusu. Acaba bununla neye varılmak isteniyor? Bu sorunun yanıtı "ay" dır. Ayın gökteki görünüşü ile bir kel başın uzaktan görüşünü özelliklerinden yararlanılmış ve benzerlik bunun üzerine kurulmuştur.

Bu Alman bilmecesindeki orijinallik ay kelimesinin "metophorisch=aktarılmış anlamına" yeni bir anlam katılmasıdır. Bu da "kel baş" dır. Zaten ilginç olan da budur.

Alman edebiyatında "ay" sözcüğünün anlamı kötüleşiyor. Türkçe'de ise "ay" güzelliği sembolize ediyor.

Bu tür bilmeceler bizim kültürümüzde de mevcuttur. Bir örnek verelim:

Yer altında sakallı dede.

Almancası:

Unter der Erde lebt Opa mit Bart.

Bir "dede" kavramında **yaşlı bir insanın** en belirgin özelliği olan "**beyaz sakallar**" bilmecede kullanılmıştır. Ama beklenen yine başka bir gerçeğin özelliğini keşfetmektir. O da "pırasa"nın pürçekleridir. Pürçekler dış görünüş bakımından sakala benzetilmiştir. Bunlar aynı zamanda eğlenceli oluyor.

Daha önce de söylediğimiz bilmecede bir sunma şekli vardır, bu sunma şeklini bilmecenin sunuş tekniği diyebiliriz.

5.1. Bilmecenin Sunuş Tekniği

Bildiğimizi gibi, bilmecelerde sorulan nesnelere ya da olayların özellikleri dolaylı ve kapalı, gizli şekilde aktarılıyor. İşte bu aktarım işinde imajlardan yararlanıyoruz. Peki bu imajlar ne şekilde gözümüze çarpabilir? Şimdi buna yanıt aramaya çalışalım.

Şekere benzer, tadı yok,
Havada uçar, kanadı yok.

Bu bilmecede "kar"ın bazı özelliklerine dikkatimiz çekiliyor. Karın, şekere benzemesi, daha doğrusu beyaz olması yönünden dikkati çekiyor fakat tadının olmayışı olayı gizleyen bir öge olarak kullanılıyor. Gökte uçması ise bilmecede daha gerçekçi olarak verilmiş, doğrudan anlatılmıştır. Kuşa benzetilmese olayı ise yine olumsuzla götürüyor.

Şimdi de Alman bilmecesinden bir örnek verelim.

Weiss wie Kreide,
leicht wie Flaum,
weich wie Seide,
feucht wie Schaum.

Türkçesi:

Tebeşir gibi beyaz,

Tüy gibi hafif,

İpek gibi yumuşak,

Köpük gibi nemli.

Burada gizlenen gerçeğin özellikleri, nesnel dünyadaki diğer örneklerin benzer özellikleriyle dolaylı olarak anlatılıyor. Bu örneklerde durum gayet açık ve seçiktir. "Kar=Schnee" gizli gerçeği iyice gözlemlendiğinde bilmedeki ayrıntılar göze çarpar. Bunlar "tebeşirin beyazı", "tüyün ince ve hafifliği ile kolayca uçuşması", "ipeğin yumuşaklığı" köpüğün de nemli oluşu ile pek çok bakımlardan ele alınarak sunuluyor. Cevaplar çok basit gibi olmasına karşın, özelliklerini anlatma hayli güç oluyor. İşte bu anlatımda güç olanı ilginç hale getirmek önemlidir. Anlatım sanatı da (Stilistik) burada kendisini gösterir.

Bu bilmecelerden sonra şunu söyleyebiliriz. Değişik kültürlerde, değişik anlatım biçimleri bulunmaktadır. Bunlar bu karşılaştırmada da görüleceği gibi birbirlerini tamamlayıcı, bütünleyici olmaktadır. Diyebiliriz ki, Türk bilmecesinde çevre "doğa" dır, Alman bilmecesinde ise "ipek" "tebeşir" ve "sabun köpüğü" gibi daha çok kapalı bir çevreden alınmıştır. Aile hayatına daha çok bağlıdır.

Küçültme formları da bir sunuş tarzı olarak karşımıza çıkıyorlar. Bunlar Türkçe'de -cık, -cik, -cuk, -cük gibi, Almanca'da -chen, -lein gibi son eklerdir. Bu küçültme formları dinleyicinin ilgisini çekiyor ve bağlayıcı da oluyor. Aynı zamanda sevimlilik te kazandırıyor.

Türkçe bir örnek:

Bir ufacık kutucuk,
İçi dolu incicik.

Almancası:

Ein kleines Tönnlein,
drinnen ist viele Perlelein.

Görüldüğü gibi burada "ufak" yerine "ufacık", "kutu" yerine "kutucuk", "inci" yerine "incicik" sözcükleri kullanılmıştır. Bu kullanımlar birer küçültme formu olarak görünüyorlar ilk bakışta. Tabii ki küçültme formudurlar. Fakat bunlar bir şeyleri anlatıyorlar. "Kutu" denilince aklımıza "kibrit kutusu", "büskivi kutusu", "mücevherat kutusu" gelebilir. Anlaşılacağı gibi, buradaki kutuların her birisi bir şeyleri muhafaza etmek için kullanılıyor. "İnci" denilince de rengi beyaz ve değerli bir taş olan, kadın süs eşyasını hatırlıyoruz. Bunlar genelde dizi halinde bulunurlar. İşte ağızımızdaki dişler de hem beyazlık yönünden hem de dizi dizi sıralandıkları için "inci"ye benzetilmiştir.

"Kutu" demekle kastedilen organımız da ağızımızdır. Dişlerimizi ağızımız muhafaza ediyor. Aynı zamanda dişlerin beslenmemizde çok çok önemli bir rolü vardır. "İnci" de değerli bir mücevharat olduğundan "diş"le bir bağıntı kurulmuştur. Bilmecemizin cevabı "ağız" ve "dişler" dir.

Şimdi de Almanca bir bilmecede küçültme formunun kullanılmasına bakalım.

Es sitzen vile weisse Gesellchen
in einem roten Ställchen.
Sie können zwicken und beissen.
wie mögen sie nur heissen?

Türkçesi:

Bir çok beyaz arkadaş oturmuşlar (sıra sıra)
Kırmızı bir odacıkta.
Çimdik atar ve ısırabilirler
Acaba nedir bunlar?

Bu bilmecede küçültme formları olarak "Gesellchen= arkadaşçıklar" ve "Ställchen=ahırcık(odacık)" sözcükleri kullanılmıştır. Kişi fikirleri, yaşı kendine uygun olan bir başka kişiyi arkadaş olarak seçer. Ve bu kişiler sık sık beraber olurlar. İşte "dişlerimiz" de birbirinden ayrılmazlar, hep bir aradadırlar. Bu yüzden bu Alman bilmecesinde "dişler" arkadaşına benzetilmiştir. Aslında "ahır" hayvanların barındığı bir yerdir.

"Ahır" bakımsız, pis ve karanlık yer anlamına da gelir. Darmadağınık bir ev için "ahır gibi" denilir. Ama "ahır"ın Almanca'daki etimolojik anlamına bakacak olursak bir başka şekilde kullanılmıştır. Etimolojik anlamı "yer" ya da "mekan" anlamına gelmektedir. Bilmece-mizde de etimolojik anlam kullanılmıştır. Tabii ki bunu bilmeyen bir kişi için bilmeceyi anlamak hayli güç olacaktır. Gerçi üçüncü mısradaki "beissen=ısırmak" fiili bilmece-mizi kolayca cevaplayabilmemize yardımcı oluyor. Bu bilmece-de "Ställchen=ahırcık" sözcüğü bizi yanlışlığa götürse de "beissen=ısırmak" fiili bilmece-yi çözmeye yardımcı oluyor, bir nevi ipucu da diyebiliriz. "Kırmızı bir ahırcık" diş etlerimiz oluyor, "beyaz arkadaşçık"lar da dişlerimiz oluyor. Bilmece-mizin cevabı "dişler" dir.

Bu her iki bilmece-de de "dişlerimiz" bilmece-leşti-rilerek karşımıza çıkıyor. Fakat bu dolaylı şekilde Almanca' da bir başka Türkçe' de bir başka olarak sunulmuştur. Almanca bilmece-de "Ställchen-ahırcık" sözcüğü-nün etimolojik anlamı, Türkçe bilmece-de ise bir süsleme, bir estetik gözümüze çarpıyor. Bunu da "dişler" in "inci" ye benzetilmesinde görüyoruz. Her iki bilmece-de birer öğreti var. Almanca'da etimolojik öğreti, Türkçe'de estetik öğretisi ağır basmaktadır.

Bilmece-de sunma tekniklerinden biri de cansız nesnelere ve olayları canlandırma ya da kişileştirme

olayıdır. "Gökyüzü ağlıyor", "geçen yıl kış erken geldi" cümlelerine bakalım. "Ağlamak" insanlara özgü bir şeydir. Peki gözyüzü ağlıyor diyoruz ama. Bu nasıl olabilir ki? Gökyüzünden yağmurun yağması, gözlerden gelen yaşa benzetilmiş. Onun için de "gökyüzü ağlıyor" denilmiş. Yani mecazi bir anlam kullanılmış. "Gelmek" yani "yürümek" canlılara özgü bir harekettir. Ayak sayesinde yürünebilir, gelinebilir. "Kış mevsimi" nin ayağı mı var ki gelsin? Burada "kış mevsimi" nin girmesi söz konusudur. Kanımca, bazı şeyleri anlatmakta güçlük çektiğimiz zaman da, yani dilde bazı kelimelerin eksik olmasından dolayı da böyle yollara başvurabiliyoruz. Tabii ki bu her şey için geçerli değil fakat hakikaten insan bazen bunları kullanmaya ihtiyaç duyuyor. İşte "kış geliyor" örneğimizde olduğu gibi.

Bir de bilmecelerdeki kişileştirmelere bakalım.

Aşağı inerken fıkır fıkır güler,
Yukarı çıkarken şıpır şıpır ağlar.

Almancası:

Geht es nach unten, prustet es heraus,
kommt es nach oben, weint es tropfend.

Aslında bilmecemizin cevabı canlı bir nesne değildir. Soru direkt olarak değil de dolaylı olarak sunulmuştur. Bu şunu da kişileştirme yoluyla olmuştur. "Gülmek" ve "ağlamak" insana özgü bir şeydir. Bazı

duygularını belirtmek için insan bu yollara başvurur. Üzgünse ağlar, sevinçliyse de güler. Bu esnada (gülme esnasında) bir takım sesler çıkarır. Bilmecemizin yanıtı "kuyu kovası" dır. Kova aşağı inerken bir takım sesler çıkartıyor, bilmecemizde bu "fıkır fıkır gülme" olarak, yukarı çıkarken de kovadan suyun dökülmesi "gözden inen yaşa" benzetilmiştir.

Almanca'dan bir örnek:

Eine schlanke, lange Jungfer,
sie stirbt,
weil ihr das Herz verbrennt.

Türkçesi:

Zayıf ve uzun bir hanım,
Ölüyor,
Çünkü kalbi yanıyor.

"Ölüm" canlı varlıklar için yaşamın sona ermesi demektir. Fakat burada söz konusu olan canlı bir insan değil, başka bir nesnedir. Yine kalp te canlı varlıklar-daki bir organdır. Halbuki bilmecenin cevabı "mum"dur. Mumun ölmesi, bitmesi demektir. "Kalp" te canlıların vücudundaki "merkez" görevini yürütüyor.

Bazen de bilmecelerde abartmalarla (Hyperbel) karşılaşıyoruz. Duyguları güçlendirmek için böyle bir yönteme başvuruluyor. Dikkat da belirli bir nokta üzerine çekilmek isteniyor.

Türkçe'den bir örnek:

Çarşıdan aldım bir tane,
Eve geldim bin tane.

Almancası:

Als ich es vom Basar kaufte, war es ein Stück,
als ich nach Hause kam, war es tausend Stück.

Bu türk bilmecezinin cevabı "nar" dır. "Bin tane" burada insanın dikkatinin çekildiği bir nokta oluyor. Bilmeceyi dinleyen özellikle "bin tane" sözcüğü üzerinde dikkatini yoğunlaştıracaktır. Bu kadar sayıda olamayacağını tahmin etse bile, bazı tahminlerde bulunması gerekiyor.

Bilmedede komiklik olsun diye de bir sunu tekniği kullanılıyor. Şimdi bunu örneklerimizde gösterelim.

Türkçe örnek:

Arabadan atladı,
Pantolonu patladı.

Almancası:

Es sprang vom Wagen,
und seine Hose platzte.

Bilmecenin cevabı "karpuz" dur. "Karpuz" bir yerden düşünce kırılıverir. Onun kırılıvermesi, güldürü unsuru olsun diye "pantolonu patladı" diye sunulmuştur.

Türkçe'den bir başka örnek:

İki eşeğe bir adam biner.

Almancası:

Auf zwei Esel besteigt ein Mann.

İki eşeğe bir adamın binemeyeceği belirli bir şey. Fakat burada birazcık hayret, birazcık ta komiklik unsuru görülüyor. Bilmeceyi dinleyen, ilk duyduğu an bir şaşkınlık içine giriyor. Cevap ise "nalın"dır.

Bilmecede bazı sembolik kavramlar da sunuluyor. Şu iki örneğe bakalım şimdi de:

Türkçe örnek:

Hamken yeşildir dalda,
İyi cins Amasya'da,
Sonra olur kırmızı,
Andırır kanımızı.

Almancası:

Wenn es unreif ist, ist es grün am Zweig,
gute Qualität in Amasya,
nacher wird es rot,
erinnert unser Blut.

"Amasya" ilimiz "elma"sıyla muşhur bir yöremizdir. Yani "elma" denilince "Amasya" aklımıza geliyor. Bilmece-mizdeki "elma" bize Amasya'ya özgü kırmızı kabuklu, hoş kokulu ve çok sulu elmayı çağrıştırıyor.

Almanca bir örnek:

Ich bin ein saueres Brunnlein,
so rund wie ein Tönnlein.
Ich bin daheim im Südenland,
doch auch im Norden wohlbekannt.

Türkçesi:

Bir küçücük çeşmeyim suyum ekşi,
Toptoparlak bir fıçıcığım,
Evim barkım güneydeki bir ülke,
Ama kuzey ülkelerinde de iyi tanınırım.

Güney denilince sıcak iklimli ve turunçgillerin yetiştiği yerler akla geliyor. Bilmecenin cevabı da "limon" dur.

Bilmecenin estetiksel özelliğinin de olduğunu söylemiştik. Bilmeceye estetik kullanımı, bilmecenin sanatsal yanını oluşturur. Şimdi birazcık ta bunun üzerinde duralım.

5.2. Bilmecenin Estetik Yanı

Burada ifade gücünü süsleme sanatı öğeleriyle donatarak konuya estetik bir görünüş veriliyor. Dinleyen bir konunun nasıl güzelleştirilebileceğini, ifadeyi etki bakımından nasıl güçlendirilebileceğini ve ifadede güzellik unsurlarıyla kişileri nasıl kendisine bağlayabileceğini, kısacası güzel anlatma sanatını öğreniyor.

Türkçe bir örnek:

Tıkır tıkır yürüsün,
Samur kürkün sürürsün,
Sen bir adem çocuksun,
Niçin yayan yürürsün?

Burada "fare" aslında hiç te sevimli bir mahluk değildir. Ama bilmecelerdeki anlatım onu neredeyse avuç içine alıp okşanacak bir duruma getiriyor. Şimdi de bir başka bilmeceye bakalım.

Bir oğlum var etten,
Bacakları metten,
Şimdi gelir görürsün,
Güle güle ölürsün.

Bu bilmecenin cevabı ise "kurbağa" dır. Ama öyle patlak güzüyle, siğil atmasıyla ya da kulak tırma-
layan sesiyle karşımıza çıkmıyor da sevimli bir hayvan
olarak karşımıza çıkıyor. Hele şu bilmecede ise bu
sevimsiz kurbağa neredeyse başlar tacı edililiyor.

Ol hanım geldi,
Şol hanım geldi,
Balaban bakışlı,
Keklik sekişli,
Narin turuncu,
Mısır pirinci,
Kızların genci,

Öldüm bayıldım,
 Güldüm ayıldım,
 Eller alâsı,
 Berber aynası,
 Bel tabancısı,
 Kulluk sopası,
 Dere karpuzu,
 Gül gülistanda,
 Aforoz hanım*

Burada kurbağanın diğer benzetilen öğelerle ilgisi, olaya sadece çocuk gözüyle sempati dolu bir bakışla yaklaşmanın sonucudur.

Almanca'da "kurbağa" ve "fare" ile ilgili estetik yanı güçlendirilmiş bilmecelere pek rastlayamadık ama yenen ve yenmiyen yengeçle ilgili bir bilmece dikkatimizi çekiyor.

Was ist das, das im Wasser lebt,
 und hoch am sternem Himmel schwebt,
 das im Kalender ruhig ist,
 sonst aber Menschen plagt un frisst?
 Schwarz hört man's in der Küche zischen,
 und rot erscheint es auf den Tischen.

---

* Bu bilmecenin Almanca'ya çevirisi mümkün olamamıştır. Türkçe'ye özgü ifadeler ağır basmaktadır.

Türkçesi:

Bilin bakalım bu nedir, suda yaşayan,
 Yüce göklerde yıldızlarla süzülen,
 Takvim yapraklarında suspus oturan,
 Ama insanları bağırtıp ısırın?
 Mutfakta kapkara ıslık çalan,
 Yemek masasında kor gibi kırmızı duran.

Bu bilmece de insan ile yemeklik yengecin gerçeklere dayanan ilişkisi sanatsal öğelerle ilginç ve sempatik hale getiriliyor. Aynı zamanda yengecin çeşitli anlamları da ortaya çıkıyor. Örneğin "suda yaşayan" varlık, "astronomideki yengeç", "burçlardaki yengeç", "yenilen yengeç" ve "yenilmeyen yengeç" direkt olarak çocuğa iletilmektedir.

Buradan şu sonucu çıkarıyoruz. Kültürler arasında bir konunun ele alınışı olumlu veya olumsuz olabilir. Ama çocukların dünyasında kötülere ve kötülöklere en az şekilde yer vermeye çalışılır. Bunun için estetik öğretimin belki de ilk kademesi olan bu bilmece-lerde çok önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir.

Şimdi de Alman ve Türk bilmecelelerinde kullanılan imajları karşılaştırarak, farklılıkları ve benzerlikleri bulmaya çalışalım.

5.3. Alman ve Türk Bilmecelerinde Kullanılan İmajlar

Her halkın kendine göre karakteristik bilmececi vardır. Fakat değişik ulusların bilmecelerinde ortak olan bir şey göze çarpar. Bu da isimlendirilmemiş nesnelere ya da olayları dolaylı şekilde anlatma işidir. Biz bu bölümümüzde aynı yanıtlı bilmecelerin Almancada nasıl, Türkçe'de nasıl sunulduğunu, böylece de iki ulusun bilmeceleri arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri bulmaya çalışacağız. Tabii ki imaj kullanımına dikkat edeceğiz. Bunları örneklerle gösterelim:

Türk Bilmececi:

Üstü çayır (pamuk) biçilik,
Altı çeşme içilir.

Almancası:

Oben Wiese und nähbar,
unten Brunnen und trinkbar

Alman Bilmececi:

Es gingen viel Tiere über die Brück,
die Beine machten knickelcliknick,
die Wolle macht rolleherum,
und wenn du's nicht ratst,
bist du trotzdem nicht dümm.

Türkçesi:

Köprünün üstünden bir çok hayvan geçti,
Ayakları tıklar tıklar,
Yünleri kıvır kıvır,
Ama bunu bilemezsen
Sana yine de aptal diyemem.

Yukarıdaki iki bilmecenin de cevabı "koyun"dur. Bilmecelere baktığımızda "koyun" gerçeğinin Alman yaşamında önemi, sadece "yün vermesi" olarak göze çarpıyor. Yine Almanlar "ahmak" ya da "aptal" kişileri Türk toplumunda da olduğu gibi "koyun" olarak nitelendiriyor. Türk bilmecesine baktığımızda "koyun" daha zengin imajlarla anlatılmıştır. Alman bilmecesindeki gibi direkt olarak "yün" denilmiyor da "çayır" ya da "pamuk" deniliyor. Hem Alman bilmecesinde "yün"ün ve "hayvan" sözcüğünün direkt olarak verilmesi bilmeceyi çözmeyi kolaylaştırıyor. Böylece de Alman kültüründe koyunun Türk kültürüne göre daha az önem verildiği anlaşılıyor. Bir de Türk bilmecesinde "altı çeşme içilir" deniliyor. Bu cümleyle de "koyun"un sütünden de yararlanıldığı anlatılmak isteniyor.

Şimdi de "yumurta" yı Almanlar nasıl, biz Türkler nasıl bilmeceleştirmişiz? Bunu örneklerle gösterelim.

Türkçe Örnekler:

1. Bir mücevher hokka buldum,
Yarısı altın, yarısı gümüş.

Hastaya versen canlanır,
Arzu etsen kanlanır.

Almancası:

Ich fand einen juwelernden Behälter,
eine Hälfte davon ist golden, eine Hälfte silbern,
wenn man ihn dem Kranken gibt, wird er gesund,
wenn du es möchtest, wird es mit Blut besudelt.

2. Bir beyaz köşküm var, ararım ararım kapısını bulamam.

Almancası:

Ich habe ein weisses Schloss, trotzdem
ich seine Tür suche, kann ich sie nie
finden.

Almanca Örnekler:

1. Eis durchschlug ich-und fand Silber;
Silber durchschlug ich-und fand Gold.
Was ist das?

Türkçesi:

Buzu delince gümüş buldum;
Gümüşü delince de altın buldum.
Bu nedir?

2. Ich kenn' ein kleines Haus,
das hat weder Fenster noch Türen;

und will der kleine Wirt hinaus,
so muss er die Wand durchbrochen.

Türkçesi:

Küçük bir ev biliyorum,
Ne pencereleri, ne de kapıları var.
Küçük sahibi dışarı çıkmak isterse,
Duvarı delmesi gerekiyor.

3. Es ist ein kleines Klösterlein
geht weder Tür noch Fenster hinein.
Und wächst doch Fleisch und Bein darin,
davon man hat gar viel Gewinn.

Türkçesi:

Bir küçük manastırcık,
Ne kapısı var ne penceresi
İçinde eti var, kemiği var,
Bir çoklarına kazanç sağlar.

Yukarıdaki bilmeceleri karşılaştırdığımızda bir çok ortak nokta buluyoruz. Bunlar "altın", "gümüş" ve "kapının olmaması" gibi. Almanlar ve Türkler bu ortak özelliklerde birleşiyorlar. Bilmecelerdeki "altın" sözcüğü (imaj) yumurtanın sarısı, "gümüş" de yumurtanın beyazı oluyor. Bir de "altın"ın ve "gümüş"ün gerçek hayattaki yerlerine bakalım. "Altın" renk olarak sarıdır. Yumurtanın sarısı da renk benzerliğinden dolayı altına

benzetilmiştir. Fakat altının bir başka özelliği daha var. O da değerli bir maden oluşudur. Yumurtanın sarısının beslenmede önemli bir yeri vardır. Birisi değerli bir maden, diğeri ise değerli bir besin kaynağıdır. Gümüş, altın kadar olmasa da yine de yararlı bir besin kaynağıdır. Buradaki ilk benzerlikler renklerden dolayı, ikinci benzerlikler ise onların değerlerinden dolayı oluyor.

Bu benzetmelerden sonra ayrıcalıklar da görüyoruz. Alman bilmecesinde "küçük bir manastırcık", Türk bilmecesinde ise "beyaz bir köşk" olarak nitelendiriliyor yumurta. "Manastır" Hıristiyan aleminde papazların, rahiplerin ve rahibelerin yetiştirildikleri, çalıştıkları önemli bir okuldur. "Köşk" ise ünlü ve soylu ailelerin barındıkları bir yerdir. "Köşk" sözcüğünün kullanımı göze daha çarpıcı geliyor. Çünkü yumurtanın içindeki beyazı ve sarısı ünlü, soylu kişilere benzetiliyor.

Bu örneklerden sonra "yumurta" hakkında bir kaç tane daha Türk bilmecesi gözümüze çarpıyor:

1. Ana bir kız doğurur,
Ne ayağı var ne başı,
Kız bir ana doğurur,
Hem ayağı var hem başı,

Almancası:

Mutter gebärt eine Tochter
sie hat weder Fuss noch Kopf,
Tochter gebärt eine Mutter,
sie hat sowohl Fuss als auch Kopf.

2. Bir duvarı yıkılsa, bin usta yapamaz.

Almancası:

Wenn eine Mauer von ihm zusammenbricht,
können tausend Meister nicht bauen.

Buradaki ilk bilmeceimiz yanıltıcı bir bilmece dir. Bunu çözmek kolay olmayacaktır. Daha önce de söylediğimiz gibi bilmece bir zekâ oyunudur ve kişiyi düşünmeye sevk eder. Ve böylece de yaratıcılık yanı da vardır bilmecenin.

İkinci bilmece de ise "yumurta"nın nazik yapılı olduğu dile getiriliyor.

Şimdi de "lâhana"nın nasıl bilmece haline getirildiğine bakalım.

Türkçe Örnekler:

1. Bir ayaklı,
Molla sarıklı.

Almancası:

Es hat ein Bein;
aber einen Riesenturban.

2. Benim bir ninem var,
Kat kat hırka giyer,
Yine de üşüdüm der.

Almancası:

Ich habe eine Oma,
trägt fältenreiche hırka.
sagt aber immer "ich friere".

Almanca Örnekler:

1. Ein klein klein Weibchen,
hat dreihundert Hauben auf dem Kopf.

Türkçesi:

Bir küçücük kadıncık,
Başında başörtüsü 300 tanecik.

2. Es steht auf einem Bein,
ist kugelrund
und trägt das Herz im Kopf.

Türkçesi:

Bir ayak üstünde durur,
Küre gibi tostoparлак,
Ve kalbini başında taşır.

Bu bilmecelerdeki ortak kelime "ayak" tır. "Bacak" canlı varlıklardaki bir organın adıdır. "Lâhana-nın sapı da bacağı benzetilmiştir. Ortak gibi görünen fakat ortak olmayan iki kavramla daha karşılaşıyoruz. Bunlar Türk bilmecesinde "sarık", Alman bilmecesinde ise "baş örtüsü" dür. "Sarık" eski Türk yargıçlarının (o devirdeki adı **kadı**) başlarına taktıkları bir nevi örtüdür. "Baş örtüsü" de bayanların başlarına taktıkları bir örtüdür. "Sarık" dış görünüşünün kat kat oluşu bakımından lâhanayı andırır. Hem lâhana gibi yuvarlak hem de kat kattır. İlk Türk bilmece örneğimizdeki "molla" ve "sarık" imajlarının öğretici yanları var

çocuklar için. Tabii ki çocuklar "molla" ve "sarık"ın ne olduğunu bilmeyebilirler. Bu örnekte bir çeşit kültür eğitimi vardır diyebiliriz. Eskiden öğretmenler şapkaları (sarıklarısıyla) ayırt edilirdi. Alman bilmece-sinde "baş örtüsü" imajı kullanılmıştır ve ifade gücünü kuvvetlendirmek için de sayı adedi (baş örtüsünün) verilmiştir.

Şimdi de ikinci Türk bilmecesine bakalım. Buradaki en önemli özellikler "nine" ve "kat kat hırka giyme" imajlarıdır. Alman bilmecesindeki gibi "kadıncık" değil de niçin bir "nine" imajı kullanılıyor? Bildiğimiz gibi nine denilince ilk olarak yaşlı bir kadının eli, yüzü, ayakları, yani vücudunun derisi kırış kırıştır. Dikkat edilecek olursa "lâhana"nın yaprakları da kırış kırıştır. Bu yüzden bir benzetme yapılmıştır. Bir de "kat kat hırka giyme" olayına bakalım. "Kat kat" demek aynı nesnelere üst üste gelmesi demektir. Bilmecemizde de lâhananın yaprakları üst üste gelmiştir.

Şimdi de ikinci Alman bilmecesini inceleyelim. Daha önce de söylediğimiz gibi burada da "baş" kullanılmıştır. Eğer Almanca'da lâhana kelimesinin etimolojisine bakacak olursak, kelime "sap" anlamına geliyor. Bu Almanca kelimeyi motomot olarak Türkçe'ye tercüme edecek olursak, "sap baş" ya da "sap başlı" gibi bir anlam çıkıyor. Böylece de sorulan bilmecede bir ip ucu verilmiş oluyor. Bir de "küre gibi yuvarlak"

olduğundan bahsediliyor. Bundan dolayı bilmeceyi çözmemiz biraz daha kolaylaşıyor.

Şimdi de "limon" un nasıl sunulduğuna bir bakalım.

Türkçe Örnek:

Küçücük fıçıcık,
İçi dolu turşucuk.

Almancası:

Kleines Tönnlein,
innen ist viele Essiggemüselein.

Almanca Örnek:

Ich bin ein saueres Brünnlein,
so rund wie ein Tönnlein,
Ich bin daheim in Südenland,
doch auch im Norden wohlbekannt.

Türkçesi:

Bir küçücük çeşmeciğim suyum ekşi,
Tostoparлак bir fıçıcığım.
Evin barkım güneydeki bir ülke,
Ama kuzey ülkelerinde de iyi tanınırım.

Bu Alman ve Türk bilmecelelerindeki ortak kelime "fıçıcık" kelimesidir. Hem Almanlar hem de Türkler burada küçültme formu "fıçıcık=Tönnlein" kullanmışlardır. "Limon" dış görünüş bakımından fıçıya benzetilmiştir.

Almanlar "limon"u "ekşi" olarak, Türkler ise "turşu" olarak sunmuşlardır. Yani "limon"un gerçek özelliği Alman bilmesinde direkt olarak verilmiştir. Türk bilmesinde ise dolaylı, gizli bir ifade kullanılmıştır. Alman bilmesinde "ekşi"nin doğrudan doğruya verilmesi, bilmeceyi çözmeyi oldukça kolaylaştırıyor. Cevabı bulabilmek için hiç te fazla düşünmeye gerek kalmıyor. Hem bir de "limon"un güneyde yetiştiği belirtilince, artık bilmeceyi çözmek daha da kolaylaşıyor. Bu bilmecelerden şu sonucu çıkarıyoruz. Buradaki bilmede gerek Almanlar gerekse Türkler değişik imajlar kullanmışlardır. Fakat Alman bilmesinin daha basit şekilde sunulduğunu görüyoruz. Türk bilmesinde "turşu"nun kullanılmasının ayrı bir önemi vardır. "Turşu"nun Türk mutfağında önemli yeri olduğu için "limon" bilmesinde bu imaj kullanılmıştır. Türk bilmesindeki imaj kullanımları daha ağır basmaktadır.

Alman ve Türk kültürü arasında oldukça büyük farklılıklar var. Bunlar, başta dil, din olmak üzere, giyim-kuşam, yemek-içmek, ananeler vs.'dir. Şimdi "yemek=yiyecek" grubuna dahil olan "patates" örneğini ele alalım.

Türkçe Örnekler:

1. Yer altında çocuklu Ayşe.

Almancası:

Unter der Erde gibt es Ayşe mit ihren Kindern.

2. Yer altında civcivli tavuk.

Almancası:

Unter der Erde gibt es einen Huhn mit
seinen Kücken.

Almanca Örnek:

Morgens rund,
mittags gestampft,
abends in Scheiben,
dabei soll's bleiben.
Es ist gesund.

Türkçesi:

Sabahları yuvarlak,
Öğleleri ezik,
Akşamları dilim halinde,
Israrla tavsiye edilmelidir.
Çünkü çok şifalıdır.

Her iki Türkçe örneğimizde "patates" in bilmeceleştirilmesi birbirine benzemektedir. Buradaki benzetmeler ortak olarak "yer altında" kelimeleri, birinde "çocuklu Ayşe" birinde de "civcivli tavuk" kelimeleridir. "Yer altında" denilince gerçek bize gizli olarak değil de direkt olarak sunuluyor. Çünkü patates toprağın altında yetişiyor. "Çocuk" ve "civciv" in ortak yönleri vardır. "Çocuk" insanın, "civciv" ise tavuğun yavrusudur.

Her ikisinin de anneleri vardır. Yani onları anneleri dünyaya getiriyor. Tek bir patates ya da patatesin kabuğu toprağa ekilirse, belirli bir süre sonra toprağı kazdığımızda aynı köke bağlı bir çok patates üremiş oluyor. Kısacası tek bir patates sayesinde yer altında daha fazla patates yetişiyor. Yetişme olayı da o bir patates sayesinde oluyor.

Almanca örneğimize baktığımızda ise "patates" değişik şekilde sunulmuştur bize. Alman toplumunda yani Alman mutfağında "patates" ayrı bir yer tutmaktadır. Almanlar "patates"i bu açıdan bilmeceleştirmişlerdir. Bu da "patates" in çok sık yenilmesinden ve "patetes" ten çok çeşitli yemekler yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bilmede "sabahları" "öğleleri" ve "akşamları" gibi vakitlerin kullanılmasındaki amaç yemek vakitleridir. Gerçi her öğün patates yenilmese de sık sık ve çeşitli şekillerde (kızartma, püre, yemek vs.) yenilmesi patatesin Alman toplumundaki önemini göstermektedir.

Şimdi de "horoz" un Alman ve Türk toplumunda nasıl bilmeceleştirildiğine bir bakalım.

Türkçe Örnekler:

1. Kafası tarak,
Kuyruğu orak.

Almancası:

Sein Kopf ist Kamm,

sein Schwanz ist Sichel.

2. Sesi uzun,
Kendi kısa.

Almanca:

Seine Stimme ist lang,
er selbst ist kurz.

3. Ezan okur, namaz kılmaz,
Karı alır nikâh kıymaz.

Almanca:

Er ruft für das Gebet aber betet nicht,
er heiratet mit einer Frau zieht die Trauung
nich voll.

Almanca Örnekler:

1. Vorne wie ein Kamm,
mitten wie ein Lamm,
hinten wie eine Sichel-
rat, mein lieber Michel.

Türkçesi:

Önü sanki bir tarak
Ortası sanki bir kuzu
Arkası sanki bir orak
Sevgili Michel'im tahmin et bunu.

2. Auf dem Dorf wohnt ein Prophet,
der auf Wetterkunde sich versteht.

In einem bunten Gewand mit rotem Hut,
so wandelt er stets unbescheut.

Türkçesi:

Köyde bir kâhin oturur,
Bu (kâhin) hava durumundan çok iyi anlar,
Karışık renkli elbisesinin üzerinde
kırmızı şapkayla,
Devamlı korkmadan gezer.

3. Zweimal geboren; erst glatt und schneeweiss,
dan schwach auf den Beinen, danach wird's Sängler.

Türkçesi:

İki kez doğar; önce pürüzsüz ve kar gibi,
Sonra yavaşça bacakları üzerinde durur,
daha sonra da bir şarkıcı olur.

Hem Türkçedeki ilk örneğimiz hem de Almandaki ilk örneğimiz birbirine benzemektedir. Bunları "tarak=Kamm", "orak=Sichel" kelimelerinde görüyoruz. Benzerlikler şekil bakımından ele alınmıştır. "Horoz"un başı tarağa kuyruğu da orağa benzetilmiştir. Sadece farklı olan kelime Almanca bilmeceimizdeki "Lamm=kuzu"dur. Bu hayvanın vücudu (başı ve kuyruğu hariç) kuzuya benzetilmiştir.

İkinci ve üçüncü Türkçe örneklerimizde "horoz"un sesinden (ötüşünden) bahsediliyor. Hele üçüncü Türkçe

örneğimiz biraz daha enterasan geliyor bize. İnsan bu bilmeceyi duyduğunda biraz şaşkınlık içinde kalıyor. Acaba ezan okuyup ta namaz kılmayan, karı alıp ta nikâh kıymayan şey ne olabilir diye düşünülüyor. "Horoz"un ötüşü "ezan okumak" olarak, tavuklar da onun "karısı" olarak sunuluyor burada. Kısacası bu iki bilmecemizde de önemli olan "horoz"un sesidir.

İkinci Almanca örneğimizde "horoz"a "Prophet=kâhin=geleceği bilen kişi" denilmiştir. Sabah olurken "horoz"un ötmesi onun "kahin"e benzemesi ve "hava durumundan anlamasının" ispatıdır. Yani gelecek zamanı önceden haber veriyor. Tüylerinin değişik renkte olması, karışık renkli elbise olarak, ibiği de kırmızı şapka olarak ele alınmıştır.

Son Alman bilmecesinin ilk mısraları biraz şaşırtıcı geliyor insana. "Zweimal geboren=iki kez doğar" denilince kişi hayrete düşüyor. Acaba iki kez doğan şey nedir? sorusu akla geliyor. "Glatt=pürüzsüz" ve "kar gibi" sözcükleriyle yumurta kastediliyor. Yumurtanın tavuk tarafından yumurtlanması horozun ilk doğuşu, yumurtadan çıkması da ikinci doğuşu oluyor. bir de onun "Sänger=şarkıcı" olmasından söz ediliyor. O da (şarkıcılık) horozun ötüşüdür.

Bu karşılaştırmalardan sonra şu iki kelimenin üstünde durmak gerekiyor. Türkçe örnekteki "ezan okumak" Almanca örnekteki "şarkıcı" ifadeleri hemen

dikkatimizi çekiyor. Yine bu kullanımlar kültürel farklılıktan ileri geliyor. Almanlar herhalde "ezan okumak" ifadesini kullanamazlardı. Çünkü bu Türklere özgü bir olaydır. Germence'de "hanan" Almanca'da "Hahn=horoz" anlamına geliyor. Fakat Germence'deki anlamı "Sänger=şarkıcı"dır(7). Buradaki Alman bilmece-sinde sözcüğün etimolojik anlamı kullanılmıştır.

Yine bir hayvan olan "salyangoz"u Almanca ve Türkçe bilmece örneklerinde incelemeye çalışalım.

Türkçe Örnekler:

1. Yoldan gider yolcu değil,
Ağaca çıkar insan değil,
Semeri var eşek değil,
Yazı yazar molla değil.

Almancası:

Sie geht auf dem Weg aber keine Reisende,
sie klettert auf den Baum aber kein Mensch,
sie hat einen Tragsattel aber kein Esel,
sie schreibt etwas aber kein Oberrichter.

---

(7) Günther Drosdowski, Grebe Paul vs. DUDEN Etymologie Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache, 7.B., Institut Mannheim/Wien/Zürich, Dudenverlag Bibliographisches 1963, s.244.

2. Yazı yazar kâtip değil,
 Duvara çıkar kedi değil,
 Boynuzu var inek değil,
 Yük taşır öküz değil.

Almancası:

Sie schreibt aber keine Sekretärin,
 sie klettert auf die Mauer aber keine Katze,
 sie hat Horn aber keine Kuh,
 sie trägt Last aber keine Ochse.

3. Boynuzundan gümüş akar,
 Geçtiği yollara iz yapar.

Almancası:

Silber fließt von ihrem Horn,
 Spure macht sie auf den Wege, auf den sie geht.

4. Karnındadır ayağı,
 İzi yaldız,
 Gözü boynuz.

Almancası:

Ihr Fuss ist an ihrem Bauch,
 ihre Spur ist Goldstaub,
 ihre Auge ist Horn.

Almanca Örnekler:

1. Ich ging einmal im Wald,
 begegnete mir ein Tier.
 Das Tier hat Hörner,
 es steckt die Hörner in die Tasche-
 rat einmal, was ist das?

Türkçesi:

Bir gün ormanda yürürken,
 Bir hayvana rastladım,
 Bu hayvanın boynuzları var,
 Boynuzlarını çantaya koyuyor,
 Tahmin et bakalım, bu nedir?

2. Alle Tage geh ich aus,
 bleibe dennoch stets zu Haus.

Türkçesi:

Her gün evden dışarı çıkıyorum,
 Buna rağmen evde kalıyorum.

İlk bilmecemizde "semer" ve "yazı yazmak" ifadeleri imaj olarak kullanılmıştır. "Semer" at ve eşeklerin üzerinde oturulmak için konulan bir nevi oturdur. İşte "salyangoz"un kabuğu da "semer"e benzetilmiştir bilmecemizde. İşlev bakımından benzerlik değil de dış görünüş bakımından benzerlik vardır burada. "Yazı yazmak" ifadesi de esas anlamının dışında kullanılmıştır. "Yazı yazmak" eylemi insanlara özgü

bir şeydir. Bu örneğimizde insancillaştırma yöntemine baş vurulmuştur. "Salyangoz"un yolda yürürken bir takım izler yapması örneğimizde "yazı yazmak" imajı olarak kullanılmıştır.

Yine ikinci bilmecemizde de "yazı yazmak" imajını görüyoruz. Burada bundan başka imaj kullanımı yoktur. Birinci ve ikinci örneğimizdeki diğer kullanımlar gerçek olarak verilmiştir. Bu kullanımlar ilk bilmecemizin ilk iki mısrasında, ikinci bilmecemizin ise ikinci, üçüncü ve dördüncü mısralarındadır. Ve böylelikle de bilmeceyi çözme işlemi biraz daha kolaylaşıyor.

Üçüncü bilmecemizde ise "gümüş akar" ifadesi imaj olarak kullanılmıştır. Bu kullanımda aslında estetik vardır. "Salyangoz"un yürürken bıraktığı sümük "gümüş" olarak ifade edilmiş bilmecemizde.

Şimdi de son Türkçe örneğimize bakalım. Yine bu bilmecemizde gerçek direkt olarak ifade edilmiştir. "Salyangoz"un ayakları karnında, gözleri de boynuzunun hemen altındadır. Onun izi de yaldız gibi parlamaktadır.

Sıra Almanca örneklerimize geldi. İlk bilmeceye baktığımızda sadece "Tasche=çanta" imajını görüyoruz. Bu hayvanın kabuğu "çanta" olarak ele alınmıştır. Çünkü bu hayvan icabında başını kabuğunun içine sokuyor. Çantayla "salyangoz"un kabuğu arasında işlev bakımından

benzerlik vardır. Yine bu bilmeceimizde hayvanın özellikleri gerçek olarak verilmiştir. Hatta "Tier=hayvan" sözcüğü direkt olarak kullanılmıştır.

Bu ikinci Almanca bilmeceimiz biraz şaşırtıcıdır. Bilmeceyi dinleyen, her gün evden çıkıp ta buna rağmen evde kalan şey nedir diye düşünüyor. Yalnız burada yine bir imaj kullanımı vardır. Bu da "haus=ev"dir. Ev, insanların barındığı bir yapıdır. Bilmeceimizdeki ev "salyangoz"un kabuğudur. "Salyangoz"un barınma yeri kabuğudur.

Alman ve Türk bilmece örneklerimizde göze çarpan ortak özellik te "Horn=boynuz" sözcüğüne yer verilmiş olmasıdır.

Bazı şeyler vardır ki insanın hayatında bunlardan vazgeçilemez. Kişinin yaşaması için bunlar zaruridir. İşte "para" da insanın hayatını devam ettirmesini sağlayan bir araçtır. Onsuz hayat durmuş demektir. Yaşamamız için oksijene, havaya, suya, ekmeğe ihtiyacımız vardır. "Para" üzerine şiirler yazılmış, şarkılar, türküler söylenmiş, hattâ bilmece yazılmıştır. "Para" üzerine yazılmış aşağıdaki bilmece örneklerimizi inceleyelim bir de.

Türkçe Örnekler:

1. Bir ufacık mil taşı,
Dolanır dağı taşı.

Almancası:

Ein kleiner Schlamm,
dreht sich im Kreise alles umher.

2. Zenginın elinde,
Fukaranın dilinde.

Almancası:

Es ist in der Hand von Reichen
es ist im Mund von Armen.

Almanca Örnekler:

1. Was münscht man sich,
um es wieder herzugeben?

Türkçesi:

İstenilip te,
Tekrar kaybedilmek istenmiyen şey nedir?

2. Solange ich bei meinem Herrn bleibe,
helfe ich ihm nichts,
aber sobald er mich weggibt,
helfe ich ihm.

Türkçesi:

Efendimde kaldığım sürece,
Ona yardım etmem;
Fakat o beni elden çıkarar çıkarmaz
Ona yardım ederim.

İlk Türkçe örneğimizdeki "ufacık" ve "dolanır dağı taşı" ifadeleri önemlidir. "Para" gerçekten küçük bir nesnedir. "Dolanır dağı taşı" demekten kastedilen de, onun elden ele dolaştığının ispatıdır.

İkinci örneğimiz ilk defa duyan bir kişi bunu gayet kolay olarak çözebilir. Çünkü bilmece gayet açık ve seçiktir. Yine burada gerçek doğrudan doğruya verilmiştir. Zenginlik denilince de, fakirlik denilince de "para" akla geliyor.

Birinci Almanca bilmecemiz soru şeklinde karşımıza çıkıyor. Benim kanımca bu bilmece iyi bir bilmece değildir. Böyle bir bilmeceyi duyan kişi değişik şekillerde cevaplayabilir ve bunlarda onun cevabı yerine geçebilir. İstenilip te, tekrar kaybedilmek istenmiyen şey, sağlık ya da mutlulukta olabilir.

İkinci bilmecemizdeki "Herr=efendi" sözcüğü bizim için önemlidir. "Herr=efendi" eskiden belirli sosyal çevrelerde görevli olan kişilere denilirdi. "Herr=efendi"nin bunun dışında bir anlamı daha vardır. bu da "sahip" demektir. "Para" kimin elinde ise o kişi onun sahibidir. Bu bilmecemizin bir özelliği daha gözümüze çarpıyor. O da bilmede sorulan nesnenin kendi ağzıyla kendisini sormasıdır. Aynı zamanda bu cansız nesne konuşurulmuş oluyor.

İnsan hayatında çok çok önemi olan "para" hem Türkçe hem de Almanca örnekler yönünden yetersiz görülüyor. En önemlisi de örneklerin kısa ve az olmasıdır.

Şimdi yine hem Türkçe'den hem de Almanca'dan bilmecelerimiz var. fakat bu kez önce bilmecelerimizi görelim, sonra da cevabına bakalım.

Türkçe Örnekler:

1. El kadar mezar,
Dünyayı gezer.

Almancası:

Ein Grab wie Hand,
geht um die Welt umher.

2. Bir oğlum var,
Evden eve gezer.

Almancası:

Ich habe einen Sohn,
er geht von Haus nach Haus umher.

3. Yolda gider,
Pide gibi iz eder.

Almancası:

Er geht auf dem Weg,
und macht Spur wie Fladen.

Almanca Örnekler:

1. Es ist bald kurz,
es ist bald lang,
und doch immer einen Fuss lang.

Türkçesi:

Bazen kısadır,

Bazen de uzundur,

Fakat her zaman bir ayak boyundadır.

2. Des Tages voll
und des Nachts hohl.

Türkçesi:

Gündüzleri dolu,

Fakat geceleri boş.

3. Es trägt seinen Herrn
und wird von seinem Herrn getragen.

Türkçesi:

Efendisini taşır,

Efendisi de onu taşır.

4. Nachts steht es offen,
bei Tage trägt es Knochen.

Türkçesi:

Geceleri boştur,

Gündüzleri kemik taşır.

Şayet ilk Almanca örneğimize bakacak olursak bilmecenin cevabını tahmin etmek herhalde zor olmayacaktır. "Her zaman bir ayak boyunda" olan şey tahmine

göre "ayakkabı" olabilir. Ve bilmecemizin cevabı da "ayakkabı"dır.

Türkçe bilmecemizdeki "mezar" ifadesi imaj olarak kullanılmıştır. "Mezar" kısaca ölülerin gömüldüğü yer olara tanımlanabilir. Fakat toprağa çukur açılarak yapılır. "Ayakkabı"nın da genelde çukur olmasından dolayı bu benzetme kullanılmıştır.

Eğer Türkçe örneklerimizin üçünü de gözden geçirecek olursak sunuluş bakımından birbirine benziyorlar. "Dünyayı gezmek" "evden eve gezmek" "pide gibi iz yapmak" ve "yolda gitmek" gibi kullanımlar bizde bir takım çağrışımlar yaptırıyor. İnsan, yürüyen bir şeyi düşünüyor. İşte bu da "ayakkabı" dır.

Yine ikinci ve dördüncü Alman bilmecelerinde ortak bir kullanım vardır. Bu da "geceleri boş olur" ifadesidir. Hakikaten insan ayakkabıyı genelde gündüz giymeye ihtiyaç duyar. Geceleri kişi evde olduğundan buna ihtiyaç duymaz. Dördüncü bilmecemizdeki "gündüzleri kemik taşır" cümlesi ilginçtir. Bu cümleye yanıltıcı bir cümle de diyebiliriz. Aslında "Knochen=kemik" in eski anlamı "Bein=bacak"tır. Bilmecede kastedilen "Knochen=kemik" ifadesi eski anlamında yani "bacak anlamında" kullanılmıştır. Eski kullanımını bilmeyen kişinin bilmeceyi çözmesi zor olacaktır.

Üçüncü bilmece de bizi yanılgıya düşürüyor. Hem efendisini bu nesne taşıyor hem de efendisi

tarafından taşınıyor. "Efendi"nin anlamı burada da "sahip" demektir.

Son olarak da "saat" konusunu incelemeye çalışalım. Tabii ki bunu örneklerimizle göreceğiz.

Türkçe Örnekler:

1. Anası tembel,
Babası çalışkan,
Altmış tane çocukları var.

Almancası:

Seine Mutter ist faul,
sein Vater ist fleissig,
sie haben sechzig Kinder.

2. Herkes uyur,
İlyas Baba oturur.

Almancası:

Alle schlafen,
Vater İlyas sitzt.

3. Bir bahçede on iki kapı,
İnsan elinin yaptığı yapı.

Almancası:

Zwölf Türen sind in einem Garten,
dieses Gebäude machte die Hand des Menschen.

Almanca Örnekler:

1. Es geht und geht,
und kommt doch nicht von der Stelle.

Türkçesi:

Gidiyor da gidiyor,
Fakat hiç ilerlemiyor.

2. Hin und her,
eilt es sehr,
und läuft doch immer rundum.

Türkçesi:

Bir aşağı, bir yukarı,
Çok acele ediyor,
Ve devamlı dairevi koşuyor.

3. Es ist ein Häuslein,
hat ein Rädlein,
hat ein Türlein,
hat ein Fensterlein-
rat einmal, was kann das sein?

Türkçesi:

Bir küçücük evciğin,
Bir tekerlekciği,
Bir kapıcığı,
Bir pencereciği var-
Tahmin et bakalım, bu ne olabilir?

Yukarıdaki bilmecelerimizin hepsinin cevabı "saat"tır. Fakat bunlar çok değişik şekilde bilmeceleştirilmişlerdir.

İlk Türkçe bilmecemizdeki "altmış tane çocukları var" cümlesi hemen dikkatimizi çekiyor. Altmış rakamı insanda nasıl bir çağrışım yapıyor? Herhalde 60 rakamını işittiğimizde "saat"i hatırlayacağız. Çünkü bir "saat" tam 60 dakika yapıyor. Aynı zamanda 60 saniye bir dakika ediyor. Bilmecemizde "baba" denilince saatin yelkovanı, "ana" denilince de saatin "akrep"ini düşünüyoruz. "Altmış tane çocuk"ta bir rakamıyla on iki rakamı arasındaki küçük çizgilerdir.

İkinci bilmecede insancillaştırma olayı var. "Oturma" eylemi canlılara özgü bir davranıştır. Fakat burada "saat'in oturmasından söz ediliyor. "Saat" devamlı aynı yerde durduğu için "oturmak" imajı kullanılmıştır. Aslında "İlyas Baba"nın ayrı bir kullanım özelliği yoktur. Sadece bilmece yapmak için bu yola baş vurulmuştur.

Son Türkçe örneğimizdeki 12 rakamının da ayrı bir özelliği olduğunu herkes bilir. Çünkü bu rakam bizde "saat"i çağrışım yaptırıyor. Saatteki rakamlar 1'den 12'ye kadar oluyor. Bu bilmecemizin ikinci ve son mısrasında bir "yapı"dan bahsediliyor. Böylelikle de bir ipucu verilmiş oluyor. İpucumuz "yapı" kelimesidir.

Almanca'dan ilk örneğimizde yine "insancıllaştırma" yöntemine başvurulmuştur. "Gitmek" eylemi canlılara has bir özelliktir. Ama "saat"ın işlemesiyle birlikte "akrep" ve "yelkovan"da bir hareketlenme oluyor. İşte bu da "saat"ın gidişi oluyor. Saatin dairevi şekilde hareket etmesinden dolayı ilerleme de olamıyor.

İkinci örneğimiz de aynen birinciye benzemektedir.

Son Almanca örneğimiz biraz değişiklidir. Burada imaj kullanma yöntemlerinden "küçültme" yöntemine yönelinmiştir. Bunlar "Häuslein= evcik", "Rädlein= tekerlekcik", "Türlein=kapıcık" ve "Fensterlein=pence-recik" imajlarıdır. "Saat" bir bütün olarak "ev"e, yuvarlaklığı "tekerlek"e, camı "pencere"ye, camının açılışı da "kapı"nın açılışına benzetilerek bir "kapı"ya benzetilmiştir.

5.3.1. Türkçe'ye Özgü Bilmeceler

Bu çalışmamızda "neler bilmeceleştirilebilir?" diye bir konu başlığımız vardır. Orada da hemen hemen her şeyin bilmeceleştirildiğinden söz etmiştik. Fakat öyle bilmeceler vardır ki ulustan ulusa değişirler. Bu değişiklik de kültürlere ve geleneklere bağlıdır. Yani Türkçe'de bilmeceleştirilmiş bir konuyu Almanlar bilmeceleştirmemişler, Almanca'da bilmeceleştirilmiş

bir konuyu da Türkler bilmeceleştirmemişler olabilirler. İşte burada bu konulara değineceğiz.

Biz Türkler genelde kadere, kismete inanan bir milletiz. İleride yapmayı düşündüğümüz bir işten bahsederken "nasip olursa/kismet olursa..... yapmak/olmak istiyorum" deriz. Şayet planladığımız o iş olmamışsa "kader böyleymiş" ya da "alnımın yazısıymış" deriz. "Kader, kismet, alın yazısı" gibi ifadeler şarkılara, türkülere konu olmuştur. Bunun yanında bilmecelelere bile konu olmuştur. İşte buna bir örnek:

Zârzâr içinde,
Zülfüzar içinde,
Ne katip yazar,
Ne Kur'an içinde?*

Bunun cevabı da "alın yazısı"dır.

Ölüm, yeryüzündeki bütün canlılar için geçerlidir. Muhakkak ki her canlının bir sonu vardır. Bu son, kişinin yaşamının sona ermesi demektir. Biz Türkler "ölüm"ü de bilmeceleştirmişiz.

Ben giderim,
O yaklaşır.

---

* P.S.: Bu bilmecenin Almanca'ya çevirisi tam olarak olmadığından çevrilmemiştir.

Almancası:

Ich gehe
und es n hert sich.

" l m" aslında soyut bir kavramdır. Burada "yaklaşmaktan" söz ediliyor. Bu soyut kavram bilmede insancillaştırılmıştır. "Ben giderim" demekle insanın yaşadığı/geçirdiği anlar (dakikalar, saatler, aylar, yıllar) kastediliyor. Tabii ki, geçirilmiş olan her günde insan  l me. Ölüm de insana yaklaşıyor.

Kişinin  l m n n geldiği an ( leceği an) ise o kişinin "ecel"i diye tanımlanıyor. Yaşamın sona erdiği an da denilebilir buna.

Hak bilir,
Halk bilmez.

Almancası:

Der Gott weiss es
aber das Volk (die Menschen) nicht.

Bu bilmede de "ecel"i ( l m anını) sadece Tanrı bilir denilmek isteniyor.

Yine biz Türklerin bir inancı vardır. Kişinin "ecel"ini Tanrı belirler. Fakat o canlının canını alması için bir "melek" tayin etmiştir. Bu da ölüm meleği olarak ta bilinen "Azrail"dir. Aşağıda bilmede de "Azrail"den bahsediliyor.

Dağdan gelir hız ile,
 Yetmişbin yıldız ile,
 Ayağında bengi var,
 Her tarafla (kimle olsa) cengi var.

Almancası:

Mit dem Schwung kommt es vom Berg,
 mit siebzigtausend Sternen,
 am Fuss hat es Flecken,
 es k ampf mit allen.

Örneğimizde "Azrail"ın hızının engellenemeyeceğinin ve yaşam savaşında herkesin üstesinden geleceğinden bahsediyor.

İnanca göre ölümden sonra da hayat vardır. Bu hayat dünyada değil de, ya "cennet"te ya da "cehennem"de devam edecektir. Dünyada iyi ve hayırlı işler yapanlar "cennet"e, kötü işler yapanlar ise cezalarını çekmek için "cehennem"e gönderilirler. řu örnekte de "cennet" kavramının nasıl bilmeceleştirildiğine bakalım.

Nar tanesi, nur tanesi
 Dört köřenin bir tanesi.*

Bu örnekte "cennet", yaşanılan en güzel, en rahat, en iyi yer olarak tanımlanıyor.

---

* P.S.: Bilmecemizin Almanca'ya çevirisi tam mümkün değildir.

İnsanlarımız arasında "namus kavramı" çok çok önemlidir. Şayet bir bayan başka bir erkekle normal bir arkadaşlık yapsa dahi bu bayana pek iyi gözle bakılmaz. Bu davranış özellikle kırsal kesimde ve şehirlerin kenar semtleride oturanlar için geçerlidir. Sosyete ya da aydın kesim için bu o kadar önemli değildir. Eğer evli bir bayan başka bir erkekle gezip tozuyorsa, onunla oturup da bir şeyler yiyip içiyorsa işte bu hiç affedilemez. Bu bayanı halk "namussuz" olarak nitelendirir. Hele hele bir genç kızın/bakire kızın böyle davranışlarda bulunması hiç mi hiç kabul edilemeyecek niteliktedir. Yeni evlenecek olan delikanlı evleneceği kızda bazı özellikler arar. Bunun başında da o kızın "bakire" olması gerekir. Aşağıdaki bilmece-
de de olduğu gibi "bekâr kız" halk arasında "koklanmadık bir gül" olarak algılanır. İşte örneğimiz:

Al getir, ver getir,
Gelmezse, yalvar getir,
El değmedik ağaçtan,
Koklanmadık gül getir.

Almancası:

Nimm es und bring mit, gib es und bring mit,
bring es mit der flehentlichen Bittte, wenn es
nicht kommt,
von dem nicht gerührten Baum,
bring die nicht gerochene Rose mit!

Bilmecenin cevabı "bakire kız"dır.

Halk arasında "namus"un çok önemli olduğunu söylemiştik. Geleneklerimize göre evlendirilecek olan delikanlının yakınları, isteyecekleri namuslu bir kızı, kızın evine giderek kızın anne ve babasından isterler. İşte bu kız isteme işlemine "dünürlük" denilir. İşte örneğimiz:

Alvarda gel, yalvarda gel,
Koklanmadık gül al da gel!

Almancası:

Nimm es und komm mit ihm komm mit der
flehentlichen Bitte,
bring die nich gerochene Rose mit!

Bir bayla bir bayan evlenmeden önce nikâhlanmak zorundadırlar. Nikâhsız olarak birlikte yaşamak evlilik sayılmaz. "Nikâh" kavramı bile bilmecelerimize konu olmuştur.

Gittim bir eve ağlarlar,
Sordum neye ağlarlar,
İpsiz adamı bağlarlar.

Almancası:

Ich ging nach einem Haus, in dem manche weinen,
ich fragte sie, warum sie weinen,
sie binden einen Mann, der keine Schnur hat.

Bilmecemizde bir "ipsiz adamın bağlanmasından" söz ediliyor. "İpsiz adam" ifadesinde çok anlamlılık var. Serseri kişilere "ipsiz" denilir. Ayrıca ipi olmıyan adam anlamına da gelebilir. Örneğimizde bir serseriden bahsedilmek istenmiyor. Halk arasında "nikâhta keramet vardır" diye bir söz vardır. "Nikâh"ın iki kişiyi birbirine bağladığına, birbirine yaklaştırdığına inanılır. İki kişinin "nikâhsız" olarak yaşamasına yani dost hayatı yaşamasına halkımız iyi gözle bakmadığı için "nikâh" birlikte yaşamak için gereklidir denilir. Fakat "nikâh" kavramı her topluma göre değişir. Bazılarına göre hiç de önemli değildir.

Her ulusun kendine özgü bayramları vardır. Bu bayramlar "milli", "dini" vb. olmak üzere çeşitlidirler. Milli bayramlarda tarihte kazanılan başarılar ya da ulus için yapılan önemli bir değişiklik milletçe kutlanır. Dini bayramlar ise de adından da anlaşıldığı gibi dinin emrettiği bazı şeyleri yerine getirmekle oluyor. Bizim dini bayramlarımızın ulusumuzda ayrı bir yeri vardır. böyle günlerde akrabalar ziyaret edilir, küçükler büyüklerin ellerini öperler, çocuklar çeşitli hediyelerle sevindirilir, en önemlisi de dargınların barışmasıdır. Bu bayramlarda eşin, dostun ve yakın akrabaların senede bir kere de olsa bir araya gelmelerinin bu bayramların değerini daha da arttırmaktadır. Bu önem aşağıdaki bilmecemizde ne kadar güzel ifade edilmiştir.

Hasretleri kavuşturur,
Dargınları barıştırır.

Almancası:

Es lässt die Sehnsüchtiger wiedersehen,
es lässt die Verstimmter versöhnen.

Türk kahvesinin ayrı bir yapılış tarzı vardır. Ve Türklerde kahve cezveyle yapılıyor. Kahvenin sadece cezveyle yapılması bir ayrıcalık değil, köpüklü olarak pişirilmesi de bir ayrıcalıktır. Bunu aşağıdaki örneğimizde görelim:

Sürdüm kabardı,
Çektim geberdi.

Almancası:

Ich legte es (auf das Herd) und es kamm hoch,
ich nahm es zurück und es kreperte.

Bir başka örneğimize daha bakalım:

Soktum kustu,
Çektim küstü.

Almancası:

Ich brachte es hinein und es gab sich über,
ich nahm es zurück und es grollte mir.

Bilmecemizde kahvenin köpürmesi "kabarmak" ve "kusmak" olarak, cezvenin alınması da kahvenin

"gebermesi" ve "küsmesi" olarak ifade edilmiştir. "Kabarmak" ifadesinin kullanımı direkt olarak verilmiştir. "Kusmak" ve "gebermek"te esas anlamının dışında ve biraz da argoca söylenmiştir.

Bulgur pilavı da biz Türklere özgü bir yemektir. Bulgur bildiğimiz gibi buğdaydan oluyor. Fakat bulgur nasıl oluşuyor? Tabii ki "bulgur taşı" aracılığıyla oluyor. bu taş köylerimizde çok yaygındır. Bulgur taşını nasıl bilmeceleştirmişiz, bir de ona bakalım.

Taş eleği var,
Ağaçtan direği var.

Almancası:

Es hat Sieb aus Stein,
es hat Pfeile aus Holz.

"Bulgur taşı" ortası delik iki büyük yuvarlak taştan ve bir ağaç saptan ibarettir. Buğday bu delikten koyuluyor ve bu taşa bağlı ağaç sap çevrilerek buğdaylar çekiliyor (eleniyor) ve bulgur olarak çıkıyor.

Köylerimizde bir su kabı olarak kullanılan "ibrık" de bilmecelemize konu olmuştur.

Ağzından yer,
Burnundan kusar.

Almancası:

Es isst mit seinem Mund,
es gibt sich von seiner Nase über.

Bu örneğimizdeki bütün ifadeler "imaj" olarak kullanılmıştır. Bunlar "ağız", "yemek", "burun" ve "kusmak"tır. "Ağız" ve "burun" insan vücudunda bir organdır. İbriğin ağızı işlev bakımında insanın ağızına, burnu da dış görünüş bakımından (delikli olması bakımından) insanın burnuna benzetilmiştir. İnsan her yiyeyeceği ağızı vasıtasıyla yer. İbriğin ağızından su koyulması, onun bir şey yemesi olarak konulan suyun ibriğin olduğundan akıtılması da ibriğin kusması olarak ifade edilmiştir. İnsan normal olarak ağızıyla yer ve ağızından kusar. Fakat ibrik doldurulurken ağızından doldurulur, boşaltılırken de (kullanım anında) olduğundan boşaltılır. Hatta halk arasında bir kişi bir başka kişinin kusmasından bahsederken "O içini boşalttı" denir.

Yine köylerimizde ayran yapımında kullanılan bir aracımız daha vardır. O da "yayık"tır.

Dağda olur, dağda biter,
Buraya gelir, düm düm öter.

Almancası:

Zuerst ist es auf dem Berg und es wächst
dort auf.

es macht düm düm, wenn es hier kommt.*

---

* P.S.: "Düm düm" ifadesi bir ses taklidi olduğundan burada aynen verilmiştir.

"Yayık" yapı itibariyle tahtadan oluşmuştur. Tahta da ağaçtan oluyor, ağaç ise dağda (ormanda) yetişiyor. Önce de söylediğimiz gibi "yayık" ayran yapımında kullanılıyor. Ayran yapmak için de yayığın içine yoğurt konuluyor. Bu yoğurda biraz su ilave edilerek bir tahta çubukla yayık dövülüyor. Ve bir süre sonra ayran meydana geliyor. Ayranın üstünde yağ oluşuyor bu da tereyağı olarak kullanılıyor. Yoğurdun çubukla dövülmesi esnasında çıkan ses bilmece-mizde "düm düm" olarak verilmiştir. Yani bu bilmece ses taklidiyle yapılan bir bilmececiştir.

Her ulusun kendine özgü müzik enstrümanları vardır. Biz Türklerde bunlar başlıca saz (bağlama), def, kaval, kabak kemane, kemençe vb. gibi enstrümanlardır. Gerçi diğer uluslarda bunlara benzer aletler olsa da tam benzerlik yoktur. Ya ses bakımından ya da dış görünüş bakımından ayrıcalıklar vardır.

Ağız içinde dil,

Haydi bunu bil.

Allmancası:

Im Mund gibt es eine Zunge,

los, vermute es!

Bilmecemizin cevabı "kaval"dır. "Kaval" çobanların dağda hayvan otlatırken kullandıkları bir enstrümandır. "Kaval" çalınırken belirli bir kısmı ağzın içine konulur. Bu ağzın içine konulan bölüm "dile" benzetilmiştir.

Şimdi de "def"in bilmeceleştirilişine bakalım.

Kızdırır, kızdırır, döverler.

Almancası:

Man lässt es heiss werden, man lässt es
heiss werden und nacher man schlägt es.

"Def" Türk halk ve Türk sanat müziğinde kullanılan bir müzik aletidir. "Def" kullanılmadan önce ocakta ısıtılıyor. Ve böylece de daha iyi, daha güzel ses çıkıyor. "Def"in ocakta ısıtılması "kızdırmak" olarak, onun çalınması da "dövmek" olarak bilmeceleştirilmiştir. "Kızdırmak"ın iki anlamı vardır. İlk anlamı "birisini sinirlendirmek", ikinci anlamı da (mecazi anlamı) "bir şeyin ocakta ısıtılmasıdır."

Bir de şu bilmeceye bakalım:

Derisi var, eşek değil,
Zilleri var, böcek değil,
Hem hoplatır, hem zıplatır,
Atarlar tokadı, gerçek değil.

Almancası:

Es hat Leder aber kein Esel,
es hat Schelle aberkein Insekt,
es lässt jemande sowohl in die Höhe
springen als auch hüpfen,
man gibt es Ohrfeige aber sie ist nicht
wirklich.

Bu bilmecemizde de yine "def"ten söz ediliyor. Gerçekte direk olarak bilmece halinde sunuluyor. "Def" tahtadan ve hayvan derisinden yapılır. Ve buna bir de zil takılır. Bu alet çalınınca (tokat atılınca) önünde oyun oynanır. Bu oyun oynatma işlemi bilmecede, "hoplatmak" ve "zıpllatmak" olarak ifade edilmiştir.

Kırsal kesimlerimizde koyun yününden ip yaparak çorap örmek çok yaygındır. Bu çorapları örmenin de bir usulü vardır. Tabii ki her şeyi yaparken bir usül vardır fakat buradaki usül çorap şişlerinden kaynaklanmaktadır. Normal örgü işleminde iki şiş kullanılır. Ama bu türlü çorap örme işleminde beş tane şiş kullanılır ve bu şişler normal şişlerden birazcık daha küçüktürler.

Beş kardeş beşi de sanat işler,
Dördü giyinmiş biri çıplak.

Almancası:

Sie sind fünf Geschwister, auch die fünf
machen Kunst,
vier sind von ihnen angezogen aber eine
ist nackt.

Bilmecemizin cevabı "çorap şişleri" dir. Çorap örülürken bu şişlerin dört tanesi örgüye takılı birisi de takılı değildir. Dört şişin örgüye takılı olması "giyinmek" olarak, takılı olmayan tek şiş te "çıplak"

olarak ifade edilmiştir. Şişler vasıtasıyla örülen çorap ta bir sanat eseri oluşturuyor.

İki toplum arasında (Alman ve Türk) o kadar çok ayrılık var ki anlatmakla bitmiyor. Fakat bazıları çok bariz şekilde görülüyor. Türk toplumundaki düğünler de bir ayrıdır. Düğünden bir gün önceki gece, "kına gecesi" yapılır. Gelin olacak kızın eline, ayaklarına bazen de saçına "kına" yakarlar. Artık bu bir gelenek haline gelmiştir. Bu gelenek dinden de kaynaklanmaktadır. Ele kına yakmak toplumda "sevap" olarak algılanır. Ayrıca "kına", sevinci ve mutluluğu ifade eder.

Şimdi de "kına" hakkındaki örneklerimizi inceleyelim.

1. Akşam çamur,
Sabah kömür.

Almancası:

Am Abend ist es Schmutz,
am Morgen ist es Kohlen.

2. Yeşil koydum akşamdan,
Kırmızı çıktı sabahtan.

Almancası:

Am Abend legte ich es als grün,
aber es war Morgen rot.

"Kına" aslında toz halindedir ve renk olarak da yeşildir. İkinci örneğimizde "kına"nın rengi (yeşil) direkt olarak verilmiştir. Kınayı yakabilmek için onun suyla ve çayla karıştırılarak karılması gerekir. Bu karışım da ilk örneğimizde olduğu gibi "çamur"u andırır. Çamur halindeki kına isteğe göre ele, ayağa ve saça yakılır. Genelde de akşam yakılır. Sabah olunca da bu kınalar yıkanır. Yıkama işlemi bittikten sonra elde ya da ayakta kalan kınanın rengi "kırmızı"yı andırır. Şayet "kına" çok iyi girmişse "siyah" bile olabilir. İlk bilmecemizde "kömür" den bahsediliyor. Kınanın renginin "siyah" olması, kömürün rengine benzetilmiştir.

Türk mutfağında tatlıların ve hamur işi yiyeceklerin ayrı bir yeri vardır. Bunların başlıcaları baklava, börek, bülbül yuvası, şekerpare, revani ve bunun gibileridir. Bu özel yiyeceklerimiz de bilmecelerimize konu olmuştur.

Elle beni, belle beni,
İskelede bekle beni,
Ben hanımım, ben kadınım,
Şeker ile besle beni.*

---

* P.S.: Bu bilmecemizde Türkçe'ye özgü ifadeler kullanıldığından tercüme edilmemiştir.

Bu bilmecenin cevabı "baklava"dır. "Baklava" bir hamur tatlısı çeşididir. Tabii ki şekerle yapılan bir tatlıdır. zaten bilmecemizde de "şeker ile besle beni" ifadesi bunu açıkça gösteriyor.

Böreklerimiz de çeşit çeşittir. Peynirli, ıspanaklı, patateslisi başlıcaları arasındadır. İşte aşağıdaki bilmecemiz de "börek" üzerinedir.

Altı yayım,
Üstü yayım,
İçinde Musta dayım.

Almancası:

Unten ist Streuen,
oben ist Streuen,
innen ist mein Onkel Musta.

"Börek" yapmak için önce hamur açılır. Açılan hamurların arasına ya ince kıyılmış ıspanak, ya haşlanıpta ufalanmış patates ya da ufalanmış peynir serpiştirilir. Bu işlemler bittikten sonra "börek" pişirilmeye hazırdır. Bilmecemizde kullanılan "yayım" ifadesi de serpiştirilen peynir, patates ya da ıspanak için kullanılmıştır.

Şimdi de Almanca'ya özgü bilmecelere bir göz atalım.

5.3.2. Almanca'ya Özgü Bilmeceler

Alman ve Türk toplumundaki farklılıklar insanın yaptığı hareketlerde ve davranışlarda kendisini göstermektedir.

Öpüşme konusuna baktığımızda bir çok farklılıklar göreceğiz. Türk toplumunda büyüklerin ellerinden, küçüklerin de yanaklarından öpülür. Elin öpülmesiyle saygı, yanakların öpülmesiyle de sevgi ve şefkat gösterilmiş olur. Alman toplumunda büyüklerin ellerinin öpülmesi diye bir şey yoktur. Yalnız Almanların hayatında "Öpücük"ün apayrı biryeri vardır. Bir bayla bir bayan rahatça caddede, sokakta yani apaçık olarak öpüşebilirler. Bu öpüşme bir selamlaşmadan sonra olabileceği gibi karşı cinsten bir kişiye karşı olan normal bir sevgi ifadesi de olabilir. Ve bu davranış gayet normal sayılır. Fakat bizim Türk toplumunda böyle bir davranış hiç mi hiç normal sayılmaz. Hatta anormal kabul edilir ve aynı zamanda ayıp sayılır.

Almanlarda "öpücük"ün bilmeceleştirilmiş şeklini aşağıda göreceğiz.

Man isst es nicht,
man trinkt es nicht
und schmeckt doch allen gut.

Türkçesi:

Yenilmez,

İçilmez,

Ve her şeyden çok tatlıdır.

Aslında bu bilmece Türkçe'de de vardır. Fakat cevabı Almanca'da olduğu gibi "öpücük" değil de "uyku"dur.

Biz Türklerde duaya yani namaza çağrı minarelerden okunan ezan sayesinde olur. Alman toplumunda ise duaya çağrı kiliselerde çalınan "çan" ile olur. Aşağıdaki örneğimizde de Almanlar "çan"ı bilmeceleştirmişlerdir.

Ich hänge oben hoch im Turm.

Mal bin ich leis,

mal laut wie Sturm.

Es gibt mich auch sehr klein und fein.

So hell, ich könnt aus Silber sein.

Errätst du mich,

dann freu ich mich.

Türkçesi:

Kulenin üstünde yüksekte asılırım.

Bazen çok sesiz,

Bazen de fırtına gibi sesli olurum.

Çok küçük ve güzel de olabilirim.

Çok parlak ve gümüşten olabilirim.

Beni tahmin edersen,

Çok sevinirim.

Şimdi de Almanlar için çok çok önemi olan bir hayvan olan "domuz=Schwein" nasıl ifade edilmiş ona bakalım.

Beschimpfst du mich
mit diesem Wort,
jag ich dich fort.
Doch nimmst du
aus dem Wort
ein zweites dir-
so reich es mir.

Türkçesi:

Küfredersen bana
Bu sözle,
Seni hemen kovalarım.
Fakat alırsam (çıkarırsam)
Bu kelimededen
İkincisi sana olur.
Kalanı da bana olur.

Almanlar "domuz"un etini çok sevdikleri halde kendilerine "domuz" denmekten hiç te hoşlanmazlar. Zaten bunu bilmede de gösteriyor. "Domuz"un Almanca karşılığının "Schwein" olduğunu söylemiştik. Bu "Schwein" kelimesinden baştaki "Sch" harflerini alırsak geriye kalan "Wein" kelimesi de "şarap" anlamına geliyor. Bu bilmecenin iki ayrı cevabı olmuş oluyor. İlk üç

sırada "domuz"un özellikleri verilmiştir. Bilmecenin tamamında ise "şarap" sorulmuştur. Bir tane gibi görülen bu iki cevaplı bilmece Almanlar için önemli olan iki şey vurgulanmak istenmiştir. Bunlar da "domuz" ve "şarap"tır.

Türk toplumunda "saz" ya da "kaval" nasıl bilmeceleştirilmişse Alman toplumunda da çok kullanılan müzik aletleri bilmeceleştirilmişlerdir. Bunların en başında "keman=Geige" gelmektedir. Almanya'da sokaklarda sık sık keman çalan kişilerle karşılaşmak mümkündür. Bu kişiler tabii ki bu işin ehli olanlar değildir. Çalgıcılıkla hayatını geçindirmeye çalışan kişilerdir bunlar.

Im Walde geboren,
in der Stadt gemacht,
weint auf der Hand.

Türkçesi:

Ormanda doğar,
Şehirde yapılır,
Ele alınınca da ağlar.

Bilmecenin cevabı "keman"dır. "Keman"ın doğduğu yer "orman" deniliyor. "Keman"ın yapımında ormandaki ağaçlardan yararlanıldığı için böyle bir ifade kullanılmıştır. "Doğar" ifadesi mecazi olarak kullanılmıştır. Sadece canlı varlıklar doğabilirler. "Keman" ise cansız bir nesnedir. "Keman"ın çalınırken çıkardığı

ses de "ağlamak" olarak ifade edilmiştir. Bu ifade (ağlamak" ses benzetmesinden dolayı olmuştur.

Şimdi de bir başka müzik aleti olan "flüt=Flote"ü inceleyelim.

Geübte Finger, guter Wind
sind Dinge, die mir nötig sind.
Nun spitz den Mund und nimm mich vor,
einandrer spitze fein das Ohr!

Türkçesi:

Tecrübeli parmaklar ve iyi rüzgâr

Benim için gereklidirler.

Şimdi dudaklarını büz ve beni eline al,

Ve sessizce kulaklarını kabart.

Rüzgâr, sesin uzaklara gitmesini sağlayan bir doğa olayıdır. "Flüt" çalabilmek için de parmakların tecrübeli, rüzgârın da iyi olması gerekir. Flütü çalma esnasında ağız büzüldüğünden, bilmece de bu açıkça söylenmiştir. "Tecrübeli parmaklar" ve "ağız büzme" denilince bilmece nin cevabı hemen akla geliveriyor. Almanlar "flüt"ü, Türkler'de "kaval"ı Almanlar "keman"ı, Türkler de "saz"ı bilmeceleştirmişlerdir.

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ

Bu çalışmamız karşılaştırmalı bir çalışma idi. Burada anlambilim dalındaki imajlar, benzetmeler, semboller konularını bilmecelere uyguladık. Böylelikle de teorik bilgiler uygulamalarla pekiştirilmiştir.

Folkloristik çalışmalara yeni bir boyut getirilmiş oldu. İki halkın edebiyat ürünleri birbiriyle mukayese edildi. Bu mukayesede benzerlikler, ayrılıklar gözler önüne serildi. Toplumlara, birbirine kültürel, geleneksel ve ananevi yönden değerleri tanıtmaya ve yaklaştırmaya katkıda bulunuldu. Türkçe orijinal metinler Almanca'ya, Almanca orijinal metinler de Türkçe'ye çevrilerek yeni bir model ya da metin bölümü sunuldu.

Böyle bir çalışma, Alman ve Türk folklor ürünlerinden olan bilmeceleeri anlambilimsel yapıları bakımından mukayese ediyor. Yaptığımız bibliyografya taramaları, bu konuda araştırma yapılmadığını göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Bausinger, Hermann: Formen der "Volkspoesie". Berlin:
Erich Schmidt Verlag, 1968.
- Breuer, Jörg: Das Scharadenspiel. Nördlingen: Buchdruckerei
Georg Wagner, 1954.
- Çelebioğlu, Amil ve Üksüz, Yusuf Ziya: Türk Bilmeceler
Hazinesi. İstanbul: Ülker Yayınevi,
1979.
- Dahl, Jürgen: Es steht hinterm Haus. Ebenhausen b.
München: 1963.
- DUDEN Das Herkunftswörterbuch. 7.B. Mannheim/Wien/Zürich:
Dudenverlag, 1963.
- DUDEN Das Stilwörterbuch. 2.B. Mannheim/Wien/Zürich:
Dudenverlag, 1970.
- Elçin, Şükrü: Türk Bilmeceleri. İstanbul: MEB Yayınevi,
1976.

- Gööck, Roland: 347 lustige Gesellschaftsspiele. GmbH.
München: Mosaik Verlag, 1986³.
- Hain, Mathilde: Rätsel. Stuttgart: J.B. Metzlersche
Verlagsbuchhandlung, 1966.
- Jolles, André: Legende/Sage/Mythe/Rätsel/Spruch/Kasus/
Memorable/Märchen/Witz. Halle (Saale):
Veb Max Niemeyer Verlag, 1956.
- Kahlert, Elke und Kohlsaatt, Friedrich: Rätsel Kiste.
GmbH. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt
Taschenbuch Verlag, Dezember 1981.
- Kerkhoff, Emmy L.: Kleine deutsche Stilistik. Bern und
München: Francke Verlag, 1962.
- Rauch, Karl: Rätsel aus aller Welt. Düsseldorf-Köln:
Diederisches Verlag, 1965.
- Sowinski, Bernhard: Deutsche Stilistik. Frankfurt a.M.:
Fischer Handbücher, 1973.
- Şener, Nuran: Çocuk Eğlenceleri Antolojisi. İstanbul:
Metinler Matbaası, 1988.
- Tezel, Naki: Türk Halk Bilmeçeleri. Ankara: Milli
Eğitim Basımevi, 1969.
- Uhl, Christine: Nussknacker. Bremen: Verlag des Kindes,
1972.
- Ullmann, Stephen: Sprache und Stil. Tübingen: Max
Niemeyer Verlag, 1972.
- Wilpert, Gero von: Sachwörterbuch der Literatur. Stuttgart:
Alfred Kröner Verlag, 1969⁵.

ÖZET

Bu çalışmamız altı bölümden oluşuyor. İlk bölümde "bilmece" kavramı üzerinde durduk. Burada ayrıca bilmecenin çeşitleri ve bilmecenin konularına değindik. İkinci bölümde bilmecenin nasıl sorulduğunu ve cevaplandırıldığını incelemeye çalıştık. Üçüncü bölümde bilmecenin amacına cevap aradık. Dördüncü bölümde bilmecenin dili üzerinde durduk. Beşinci bölümde esas konumuz olan "bilmece de imaj" konusunu inceledik. Bu bölümde bilmecenin estetik yanı, Türk ve Alman bilmecelerindeki imajlar, Türkçe'ye ve Almanca'ya özgü bilmeceler konularını işledik. Son bölümde ise kısa bir özet yaptık.

Çalışmamız karşılaştırmalı bir çalışma idi. Burada anlam-bilim alanındaki imajlar, benzerlikler, semboller vb. konuları bilmeceye uyguladık. Böylelikle de teorik bilgiler uygulamalarla pekiştirilmiş oldu. Karşılaştırma yöntemiyle ayrıcalıklar ve benzerlikler gösterildi. Türkçe orijinal metinler Almanca'ya, Almanca orijinal metinler de Türkçe'ye tercüme edildi.

ZUSAMMENFASSUNG

Unsere Arbeit besteht aus sechs Teilen. Im ersten Teil besprachen wir über den Begriff "Rätsel". Wir hoben hier auch die Arten und die Themen des Rätsels hervor. Im zweiten Teil untersuchten wir, wie man das Rätsel fragt und antwortet. Der Zweck des Rätsels betonten wir im dritten Teil. Im vierten Teil sprachen wir über die Sprache des Rätsels. Im fünften Teil untersuchten wir das Bild im Rätsel, das unser eigentliches Thema ist. In diesem Teil besprachen wir über die ästhetische Seite des Rätsels, die Bildhaftigkeiten in den deutschen und türkischen Rätseln, die türkische eigenartige und die deutsche eigenartige Rätsel. Im letzten Teil machten wir eine Zusammenfassung.

Unsere Arbeit war eine vergleichende Arbeit. Hier wandten wir Bilder, Ähnlichkeiten, Symbolen usw., die auf dem Bereich von der Semantik sind, das Rätsel an. So wurden die theoretische Erkenntnisse mit den Anwendungen hart. Bei der Vergleichen wurden die Verschiedenheiten und Ähnlichkeiten gezeigt. Die türkische originalische Texte wurden ins Deutsche, die deutsche originalische Texte ins Türkische übersetzt.